

בירורי הלכה וחקרי דינים שאלות מצויות ונושאים אקטואלים משולחן

מרכז ההוראה

יו"ל ע"י "מרכז ההוראה" שע"י אוצר הפוסקים

מרכז ההוראה | ירחון ה' | ימי חנוכה תשע"ז

מבית האוצר

דבר העורך

גדול יגיע כפיים

ידועים דברי הגמרא בברכות (ח). "גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים, דאלו גבי ירא שמים כתיב (תהילים קי"ב א'), 'אשרי איש ירא את ה'; ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב (תהילים קכ"ח ב'), 'יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך', אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא, ולגבי ירא שמים 'וטוב לך לא כתיב ביה'."

והדברים מרפסין איגרא, הכי גדול כל כך מעלת העמל ונהנה מיגיע כפיו יותר ממי שעושה את רצון בוראו והוא ירא שמים מרבים, משל למה הדבר דומה, לסנדלר וגדול הדור העומדים בפני בית דין של מעלה. הסנדלר נהנה מיגיע כפיו וגדול הדור מתמיכת הישיבה. והנה לפתע נשמע קול קורא: "פנו מקום לסנדלר שנהנה מיגיע כפיו, לפני גדול הדור", הלא אין הדעת סובלת משמע דברים כאלו, ותמיהא מילתא מאד.

ואכן על ידי ביאורו של המהרש"א, שעמד על דיוקן של דברים ופירש את דברי הגמרא בטוב טעם ודעת, יובנו דברי הגמרא כל צרכן וכפטיש יפוצץ סלע.

כאשר מתעוררת שאלה בבית יהודי, האם צריך לברך שהחינו על פרי זה אם לא, האם הכף נהייתה טריפה או לא, וכהנה רבות.

יש שינסו למצוא פתרון: את הכף ניתן להכשיר, במקום הפרי אפשר לקנות פרי אחר לברך עליו שהחינו, ולהוציא יד"ח את הפרי שלגביו התעורר הספק... כך, יש המלומדים במציאת מוצא בהתאם למידע ההלכתי שבידם. הם יראי שמים, יראי חטא, שומרים את ההלכה הצרופה על כל דקדוקיה, אך למעשה מחמירים הם יתר על המידה.

לעומת זאת, ישנם תלמידי חכמים ברי אוריין אשר תלמודם בידם, ויודעים שאכן אפשר לברך שהחינו ברוגע, אין חשש הרכבה אסורה ונחשב כפרי נפרד וכו'. גם בנידון הכף, בשאלות רבות אין היא טריפה כלל ועיקר, אם משום נ"ט בר נ"ט, פגום, או שאינו בן יומו... כך הם זוכים להנות ולהשתמש מיגיע כפיהם, הלא הוא יגיע התורה שבה הם עמלים. אכן, יגיע הכפיים הזה הוא יגיע הכפיים שעליו נאמר "גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים."

כי גדול המברר את דבר ההלכה על בוריה מהמחמיר שלא לצורך. ובפרט, ש"אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן", כי על ידי השאלות מתעוררים לברר את דבר ההלכה.

אכן ב"מרכז ההוראה" נותנים מענה לאלפי שואלים החפצים להיות "גדול הנהנה מיגיעו" החושקים לדעת את דבר ד' זו הלכה.

ועל זאת איתא "מיני ומנך תסתיעא שמעתתא". על ידי אלפי השואלים הפוקדים את בית ההוראה, אם על ידי שבאים אל הרב, ואם בטלפון, מתבררות סוגיות רבות בהלכה, אשר חלקן מובאות כאן בגליון "מרכז ההוראה" על יומין דחנוכה.

בברכת שנוכה להיות מ"גיעי כפיים" בתוה"ק.

שער ההוראה

שיעור ופולמוס בעומקה של דבר הלכה והוראה

הגאון רבי עזריאל אייערבך שליט"א

בדיני הפסק בין הברכה להדלקה והמסתתף

שלא הבדיל בתפילה, ונמצא שאין בידו הבדלה כלל, ומעתה אם ידליק הנרות יעבור על איסור עשיית מלאכה קודם הבדלה, ומאידיך אם יבדיל באמירת 'ברוך המבדיל בין קדש לחול', הוי הפסק בין הברכה להדלקה. ונראה דיש לדון הכא בתרתי. א) אי דמי לאמירת 'גביל לתורי' דלא הוי הפסק בין המוציא לאכילה כיון דיש איסור אכילה קודם שיתן לבהמתו (עי' שו"ע סי' קס"ז סעי' ו') וה"ה הכא דיש איסור מלאכה קודם הבדלה לא הוי הפסק באמירת 'ברוך המבדיל', או דילמא דשאני 'גביל לתורי' דהתורה שייכה זאת לאכילה וכדכתיב 'ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת', משא"כ הכא דהוי איסור צדדי

ברך על הנרות קודם הבדלה ונזכר שלא הבדיל בתפילה אם מותר להדליק הנרות

א. סי' תרפ"א סעי' ב'. מדליקין נר חנוכה בבית הכנסת קודם הבדלה. וכתב הרמ"א וכל שכן בביתו שמדליק ואח"כ מבדיל שהרי כבר הבדיל בבית הכנסת. ועי' במ"ב (סק"ג) דדעת הט"ז ועוד אחרונים דהבדלה קודמת לנר חנוכה משום 'תדיר' ודלא כהשו"ע והרמ"א. ובביאה"ל האריך בשיטות הפוסקים בזה, ובמ"ב (שם) סיים דבביהכ"נ אין לשנות מהמנהג שנהגו בישראל להדליק תחילה ואח"כ להבדיל, אמנם בבית דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד עכ"ד.

והנה עובדא הוה באחד שמנהגו להדליק קודם הבדלה ואחר שבירך על הנרות נזכר

המשך בעמוד הבא

מרכז ההוראה שע"י אוצר הפוסקים "בית ווינרעב" מוסדות סאווראן, בית המדרש היכל משה ע"ש הר"ר משה ב"ר יהודה בעער ז"ל כתובת: רחוב אביתר הכהן 8 ירושלים

קודם הבדלה כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אע"פ שעושה מלאכה קודם הבדלה, או דעדיף שיבדיל תחילה דאין להתיר איסור מלאכה קודם הבדלה אע"פ שתהיה ברכתו לבטלה.

גדר 'גביל לתורי' לענין הפסק בין ברכה לאכילה

ב. ונראה דיש לחקור בדין 'גביל לתורי' דקי"ל דלא הוי הפסק, אם הוא משום דכל דבר שצריך לעשותו קודם המצוה או קודם האכילה אינו הפסק, או דילמא דדוקא בדברים שמשתייכים מצד עצמם למצוה או לאכילה וכהא דגביל לתורי שהתורה הזכירתם יחד וכדכתיב 'ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת' דמכאן דרשו (ברכות דף מ' ע"א) דאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו ודוקא בכה"ג לא הוי הפסק, משא"כ בדברים שאינם קשורים למצוה הוי הפסק אע"פ שלמעשה אינו יכול לאכול קודם שיעשה הדבר, וכגון מי שנדר שלא יאכל קודם שיאמר מזמור תהלים ובירך המוציא ונזכר שלא אמר המזמור, דאי נימא דכל דבר שמחויב לעשותו קודם האכילה לא חשיב הפסק א"כ גם בנדר לא הוי הפסק ויאמר המזמור ואח"כ יאכל, אולם אי נימא דרק בדברים שמשתייכים למצוה או לאכילה לא הוי הפסק א"כ בנדר שמצד עצמו אין שייכות בינו לאכילה הוי הפסק.

והנה יעוי' ברמ"א (סי' רע"א ה') שכתב: אדם ששכח לקדש עד לאחר שברך ברכת המוציא ונזכר קודם שאכל, יקדש על הפת ואח"כ יאכל, אבל בהבדלה יאכל תחילה דהרי אין מבדילין על הפת ע"כ. ומבואר דבהבדלה שאין אפשרות להבדיל על הפת צריך לאכול מיד כדי שלא תהא ברכתו לבטלה (ע"ש במ"ב ס"ק כ"ו). ויעו"ש במג"א (סקי"ב) שהביא שיטת הריצב"א דיבדיל תחילה ואח"כ יברך שנית המוציא משום דאסור לאכול קודם שיבדיל ע"ש. וחזינן דבין לרמ"א ובין למג"א לא חשיב ההבדלה כגביל לתורי אלא הוי הפסק, וכל פלוגתתם היא איזה מהם עדיף, דלרמ"א

צריך לאכול תחילה כדי שלא תהא ברכתו לבטלה ולמג"א צריך להבדיל תחילה כדי שלא יאכל קודם הבדלה ואח"כ יברך שנית, ולכאורה אי נימא דכל דבר שמוכרח לעשותו קודם האכילה לא חשיב הפסק, א"כ בהבדלה שאסור לאכול קודם הבדלה, הר"ז מענין האכילה ואינו הפסק, אלא מוכח דדוקא בדברים שמצד עצמם שייכים למצוה או לאכילה כגון 'גביל לתורי' לא הוי הפסק, ולכן בהבדלה אע"פ שמתירה לאכול, מ"מ אין זה חלק מסדר האכילה דהא א"צ להבדיל קודם האכילה ולכך הוי הפסק.

אמנם יעוי' בכה"ח (סי' קס"ז אות נ"ה) שהביא איזה אחרונים דס"ל דגם בנדר לא הוי הפסק, דכיון שמעכב האכילה הוי בגדר 'גביל לתורי', אולם כבר הביא שתמהו עליהם מדברי הרמ"א (הנ"ל) דחזינן דהבדלה הוי הפסק אע"פ שיש איסור אכילה קודם הבדלה ע"ש. וכ"כ בפשיטות מרן אאמו"ר זצ"ל במנח"ש (קמא סי' י"ח אות ב') לענין נדר דפשוט דהוי הפסק בין הברכה לאכילה ע"ש.

אלא דצ"ע בדברי החזו"א (דמאי סי' ט"ז אות ה') שכתב דאם בירך המוציא ונזכר שלא הפריש מעשר יכול להפריש במחשבה תרומה גדולה, אמנם מע"ש לא סגי במחשבה ולכן יעשה מע"ש בחלק התחתון של הככר ויבצע מעליונו ואחר המוציא יחלל. וכל זה בדמאי, אמנם בטבל ודאי שצריך לברך על ההפרשה, נראה דיותר להפסיק ולברך כדין הפסק לצורך סעודה עכ"ד. ולכאורה משמע בדבריו דגם דברים שאינם משתייכים לגוף המצוה או האכילה, הרי הם בגדר 'גביל לתורי' ולא הוי הפסק, דהא הפרשת תרו"מ אע"פ שמתירה את המאכל, מ"מ אינה מסדר האכילה, ואעפ"כ נקט החזו"א דלא הוי הפסק, וא"כ לדידיה לכאורה ה"ה בהבדלה אע"פ שאינה מסדר האכילה נימא דלא הוי הפסק כיון שמתירה האכילה.

אמנם נראה פשוט דגם החזו"א מודה דדוקא בדברים שמשתייכים לגוף המצוה לא הוי חשיבי הפסק וכדמוכח מהרמ"א והמג"א, והא דתרו"מ לא הוי הפסק, נראה ביאורו דאפילו אם אינו כגביל לתורי מ"מ

עדיף מיניה דמהני מדין 'הביאו מלח' או 'הביאו לפתן' המבואר בשו"ע (סי' קס"ז ו') דלא הוי הפסק כיון דבא להשביח המאכל, וה"ה הכא כיון שלא הפריש תרו"מ הוי כמאכל מר ולהכי שרי, משא"כ בהבדלה דאינה משתייכת לגוף האכילה אף לדידיה הוי הפסק ודו"ק.

סוף דבר נראה דאמירת 'ברוך המבדיל' הוי הפסק בין הברכה להדלקה וכדמוכח מהרמ"א והמג"א, וממילא אין זו עצה שיאמר 'ברוך המבדיל' בין הברכה להדלקה, ואדרבה אם אמרו הוי הפסק בין הברכה להדלקה וצריך לברך שנית. אמנם השתא יש לדון איזה מהם עדיף, אם עדיף שיאמר ברוך המבדיל (אחר שיאמר בשכמל"ו) כדי שלא יעבור על איסור מלאכה קודם הבדלה אף שתהיה ברכתו לבטלה, או דעדיף שידליק מיד כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אע"פ שעושה מלאכה קודם הבדלה.

אם מותר לעבור איסור דרבנן כדי למנוע ברכה לבטלה

ג. והשתא נחזי אנן. הנה הבאנו לעיל (אות ב') פלוגתת הרמ"א והמג"א לענין ברך על מאכל קודם הבדלה, דלרמ"א יאכל ממנו כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אע"פ שהוא קודם הבדלה ולמג"א יבדיל תחילה כדי שלא יעבור על איסור אכילה קודם הבדלה ואח"כ יברך שנית אע"פ שנמצאת ברכתו הראשונה לבטלה. ולדינא קי"ל כהרמ"א (עי' במ"ב סי' רע"א ס"ק כ"ו ובכה"ח שם אות ל"ט). ולפ"ז לכאורה נראה דה"ה לענין מלאכה לרמ"א ידליק מיד כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אף שעושה מלאכה קודם ההבדלה דהא תרווייהו - אכילה ומלאכה - הוו איסור דרבנן קודם הבדלה ולכאורה יש להשוותם לדינא.

אמנם יש לדון דיעוי' בדרכ"ת (סי' פ"ט ס"ק כ"א) שהביא מס' זכור לאכרהם שכתב דבדידיה הוה עובדא שאחר שעברו ד' שעות מאכילת בשר שכח ובירך על גבינה ובעודו בפיו קודם שאכלו נזכר

שלא עברו ו' שעות, וכתב דהנה לדעת הפר"ח בחורף סגי בד' שעות (והעובדא היה בחורף) וכתב דנראה דבנד"ד כו"ע מוזדו דמותר לבלוע מעט כדי שלא תהא ברכתו לבטלה. והדרכ"ת כתב על כך שהשד"ח (ח"ו אס"ד בשר בחלב אות י"ב) הביאו וכתב עליו שפשוט שהתיר דוקא בשהה ד' שעות אבל בלא שהה כלל אסור לאכול הגבינה אע"פ שתהיה ברכתו לבטלה עכ"ד¹. וחזינן דאע"פ שדין המתנה בין בשר לחלב הוא רק מדרבנן (עי' חולין ק"ה ע"א וברש"י שם ק"ד ע"ב ד"ה מתקיף), מ"מ אין מתירים בכל גוונא לעבור איסור כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה.

ולפ"ז עדיין יש לדון הכא דאע"ג דלענין אכילה קודם הבדלה קי"ל דיאכל מעט כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, שמא לענין מלאכה חמיר טפי וצריך להבדיל תחילה. דהנה לענין אכילה קודם הבדלה משמע לכאורה דהוא משום כבוד שבת שלא יאכל אחר שהגיע הזמן שנתחייב בהבדלה, דיעוי' בפסחים (ק"ה ע"א) דשבת קבעה נפשה לענין קידוש ולא לענין הבדלה, דאם היו אוכלים בער"ש וקדש היום א"צ עקירת שולחן אלא פורס מפה ומקדש, משא"כ בהבדלה א"צ להפסיק כלל דשבת אינה קובעת להבדלה, ודייקי מינה בגמ' דלענין התחלה גם בהבדלה אסור ע"ש, ולפ"ז משמע דכל האיסור הוא מדין כבוד שבת, ומאידך לענין איסור מלאכה קודם הבדלה, מקורו הוא בסוגי' אחרת (שבת ק"נ ע"ב), ויעוי' ¹

במ"ב (סי' רצ"ט ס"ק ל"ג) שכתב הטעם משום דעדיין מקצת קדושת השבת עליו ע"ש, וא"כ יתכן דחמיר טפי דהוי כעין עשיית מלאכה בשבת וצ"ע².

ונראה עוד להוכיח כן, דהנה לענין תענית בשכח וברך על מאכל, יעוי' בשע"ת (סי' תקס"ח סק"א) דבד' צומות אסור לאכול אע"פ שתהיה ברכתו לבטלה אלא יאמר בשכמל"ו. וכ"פ המהרש"ם בדע"ת (סי' תקס"ח ד') לענין ד' צומות דאין להתיר האכילה אלא יאמר בשכמל"ו (וע"ש לגבי תענית יחיד) והכי נקטינן לדינא. וכן לגבי המתנה בין בשר לחלב הנ"ל, יעוי' בשד"ח (שם) דאם ברך על הגבינה מיד אחר הבשר דאין שום שיטה שמתירה זאת אין להתיר האכילה אלא יאמר בשכמל"ו. וגם בזה נקטינן הכי לדינא דתליא אם היה סילוק ובהמ"ז דבכה"ג יש שיטות שמתירות לכתחילה (תוס' חולין ק"ה ע"א ד"ה לסעודתא, ונוכר ברמ"א יו"ד סי' פ"ט סעי' א'). אמרינן דיאכל מעט כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, אולם אם לא היה סילוק ובהמ"ז דאין שום שיטה המתירה לאכול גבינה, אסור לאכול אף שתהיה ברכתו לבטלה אלא יאמר בשכמל"ו³. ולכאורה צ"ע מהרמ"א לענין איסור אכילה קודם הבדלה דאף שאין שום שיטה המתירה מ"מ כתב שיאכל מעט שלא תהא ברכתו לבטלה ומ"ט לגבי תענית ובב"ח כתבו האחרונים לאסור האכילה אף שתהא ברכתו לבטלה, אלא מוכח דאיסור אכילה קודם הבדלה הוא איסור מסוג אחר דהוא רק משום כבוד שבת שלא יאכל אחר שהגיע זמן

הבדלה, משא"כ לענין תענית ובב"ח הר"ז משתייך לדיני מאכלות אסורות ולכן חמיר טפי ודו"ק. וממילא גם לענין הדלקת הנרות קודם הבדלה יתכן דחמיר טפי וכדנתבאר.

אמנם נראה דבנד"ד יש צירוף נוסף להתיר להדליק קודם הבדלה. דיעוי' ברמ"א (סי' רצ"ט י') שהביא דעת רבינו ירוחם דהבדלה צריך רק למלאכה גמורה כגון כותב ואורג, אולם הדלקת הנר והוצאה מרשות לרשות א"צ הבדלה. ולפ"ז בנד"ד שפיר יכול להדליק הנרות אע"פ ששכח להבדיל דא"צ לזה הבדלה. ואמנם לדינא כתב הרמ"א דהעיקר כסברא הראשונה דאסור לעשות שום מלאכה קודם הבדלה, ועוד יעוי' במ"ב (ס"ק ל"ט) שהב"י והמג"א פקפקו בדברי הרי"ו והמג"א כתב דאפשר דרי"ז גופיה לא התיר אלא באופן שהבדיל בתפילה ע"ש, מ"מ נראה דחזי לאיצטרופי בנד"ד כפשטות הרי"ו שהדלקת הנר א"צ הבדלה כלל, ולהכי נראה דידליק מיד הנרות כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה.

ונראה עוד דהגם שלרוב הראשונים יש איסור להדליק לפני הבדלה ולדידהו בפשוטו צריך להבדיל תחילה, ולפ"ז לכאורה נחוש למצוה הבאה בעבירה שהדליק באיסור לדעת רוב הראשונים ויצטרך להדליק שנית למצות נר חנוכה. והיינו דאע"פ שהקלנו לסמוך על הרי"ו מחשש ברכה לבטלה מ"מ נחוש נמי לרוב הראשונים לענין מצות נר חנוכה.

ובאר בזה שיטת רבינו ירוחם (הובא בב"י סי' רצ"ט וברמ"א שם סעי' י') דאיסור מלאכה קודם הבדלה הוא דוקא במלאכות ככותב ואורג אבל במלאכת הוצאה והדלקת הנר אין איסור קודם הבדלה ע"ש. ותמחו עליו דמה נ"מ בין מלאכה למלאכה (עי' בב"י ובמג"א סקי"ז), אמנם להמבואר נוחא דרי"ו ס"ל דהאיסור הוא רק בדברים שנחשבים 'עשיית חפציו' וזה דוקא במלאכות כאורג וכותב ולא במלאכות קלות כהוצאה והדלקת הנר. וע"ש שתלה חקירה זו במחלוקת הראשונים ע"ש.

ועכ"פ משמע מדבריו דכל הנידון הוא רק לגבי מלאכה אם האיסור הוא מדין הבדלה או מדין קדושת השבת אבל לענין אכילה קודם הבדלה פשיטא שהוא מדין כבוד השבת וכדנתבאר בפנים דתליא בדין שבת קבעה לקידוש ולא להבדלה. ולפ"ז נראה דאין ללמוד מאיסור אכילה קודם הבדלה לאיסור מלאכה קודם הבדלה דיתכן דמלאכה חמיר טפי דהוא מצד קדושת השבת ולא שריינן קודם הבדלה אפילו אם תהיה הברכה לבטלה.

3. ואף לשו"ע (סי' רט"ז ד') שפסק כהרמב"ם דברכה לבטלה הוי דאורייתא מ"מ אין מתירים לעבור על איסור דרבנן בקו"ע כדי למונע ברכה לבטלה אלא יאמר תיכף בשכמל"ו.

1. יעוי' בשד"ח דמיידי באופן שברך על גבינה מיד אחר אכילת בשר (לפני ברהמ"ז) דכיון דליכא מאן דשרי, בכה"ג אין להתיר משום ברכה לבטלה ע"ש. ומשמע מדבריו דאם ברך ברהמ"ז דיש שיטה לסמוך עליה (תוס' חולין ק"ה ע"א ד"ה לסעודתא, ונוכר ברמ"א יו"ד סי' פ"ט סעי' א') יאכל מעט כדי שלא תהי' ברכתו לבטלה. ודלא כדמשמע בדרכ"ת דדוקא בשהה זמן מסוים.

2. ויעוי' בחידושי הגרי"ז על הרמב"ם (הל' שבת) שדן בגדר איסור מלאכה לפני הבדלה אם הוא מצד קדושת השבת דאע"פ שקדושת היום אזלא מ"מ יש איסור בעשיית מלאכה עד שיבדיל, או דאינו מצד קדושת השבת אלא מדין הבדלה דקודם הבדלה יש איסור לעשות מלאכה. וכתב דיתכן נ"מ על אלו מלאכות חל האיסור, דאם הוא מדין שבת א"כ כל מה שקרוי מלאכה לענין שבת הר"ז אסור, אולם אם הוא מדין הבדלה יתכן דלא תליא בגדרי מלאכה לענין שבת אלא יש דברים שהם מלאכה לענין שבת ואינן מלאכה לענין הבדלה. ודייק מלשון הגמ' (שבת ק"נ ע"ב) 'אסור לו לאדם שיעשה חפציו קודם שיבדיל' ולשון זה מצינו בגמ' גם לענין תפילה, דאיתא בברכות (י"ד ע"א) 'אסור לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל' וא"כ יתכן דכשם שלענין תפילה לא תליא בשם מלאכה דשבת, ה"ה לענין הבדלה לא תליא בשם מלאכה דשבת.

ברם נראה דזה אינו, אלא כיון דלמעשה נוקטים לסמוך על רי"ז מחשש ברכה לבטלה הרי שאין כאן חשש מצוה הבאה בעבירה כלל דהא כך הורו לו לעשות לכתחילה ואנן נימא דמצוה בעבירה קעביד ודו"ק.

אם מועיל לשמוע 'ברוך המבדיל' מאחר כשאנו יכול לומר בעצמו

ד. והנה כל הנ"ל הוא באופן שאין לו עצה אחרת דבכה"ג אמרינן דידיק אף שהוא קודם הבדלה, ברם נראה דלכתחילה ירמוז לחבירו שיוציאנו יד"ח באמירת 'ברוך המבדיל בין קדש לחול' דקי"ל בברכת המצוות דאף שיצא מוציא מדין ערבות (עי' שו"ע סי' רע"ג סעי' ד') וא"כ גם אם חבירו כבר הבדיל יכול להבדיל עבורו, וירויח תרתי שלא תהא ברכתו לבטלה וגם הדלקתו תהא אחר הבדלה.

אמנם יש לדון בזה דהא למעשה אינו יכול להבדיל בעצמו (מחמת הפסק בין ברכה להדלקה) וא"כ יתכן דבכה"ג אין יכול לצאת אף ע"י חבירו. ברם נראה דיש להוכיח מדין קדיש וקדושה המבואר בשו"ע (סי' ק"ד סעי' ז') דאם הוא באמצע שמו"ע ואומרים קדושה ישתוק ויכוין למה שאומר הש"ץ ויהיה כעונה. ובאר המ"ב (ס"ק כ"ח) דמועיל לענין שיוצא בזה יד"ח ואעפ"כ לא חשיב הפסק. ומבואר דאע"פ שאינו יכול לומר בעצמו הקדושה מ"מ יכול לצאת יד"ח מדין שומע כעונה, וא"כ גם בנד"ד י"ל דיכול לצאת בשמיעת הבדלה מחבירו אע"פ שאינו יכול לאומרה בעצמו ודו"ק.

ובאחרונים דנו לענין שמיעת הבדלה באמצע שמו"ע דלכאורה כשם שמהני לקדיש וקדושה ה"ה לענין הבדלה. אמנם יעוי' בשו"ת שלמת חיים (הנדפ"מ סי' רס"ה) שכתב דנראה דאין רשות לעשותו דאמנם התיירו הקדושה ע"י שומע כעונה אבל לא לדבר אחר ע"ש. ובשו"ת הר צבי (או"ח סי' נ"ט) כתב דלכתחילה אין לשתוק ולשמוע הבדלה באמצע שמו"ע דאמנם לגבי קדושה

התירו השו"ע כדעת רש"י דיוצא יד"ח בשמיעה, ברם שאני התם דמוטל עליו חובה בשמיעת קדושה, משא"כ הבדלה שאינה מצוה עוברת ויכול להבדיל אח"כ על הכוס ואין שום חובה לצאת דוקא בהבדלה זו, ממילא י"ל דגם למחבר יש לחוש לדעת ר"ת ודעימיה שאין לשמוע הקדושה באמצע שמו"ע דכיון דשומע כעונה חשיב כאומר בפיו הוי הפסק. ומשמע מדבריהם דעכ"פ בדיעבד יוצאים יד"ח הבדלה בשמיעה באמצע שמו"ע. ויעו"ע בדברי אאמו"ר זצ"ל בשש"כ (פ"ס הערה מ"ו) שגם מצדו דבדיעבד יוצאים יד"ח אלא דמסופק דאפשר שהוא דוקא בין ברכה לברכה אבל לא באמצע ברכה כיון דחייב הבדלה חמור יותר מחייב קדושה וכיון שמכוין לצאת יתכן דחשיב הפסק באמצע הברכה ע"ש.

ומעתה נראה דכל זה הוא דוקא בשמו"ע שעומד לפני המלך דודאי לכתחילה אין לו לשמוע הבדלה, משא"כ בנד"ד שאינו עומד לפני המלך וגם הוי שעה"ד, נראה דכו"ע מודו דדינו כקדושה ויכול לצאת יד"ח בשמיעת ההבדלה מחבירו ודו"ק.

הרהור הברכה בליבו במקום ספק

ה. ונראה עוד דאם אין מי שיוציאנו בהבדלה עכ"פ יהרהר בליבו נוסח ההבדלה 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' דהרמב"ם (פ"א מהל' ברכות ה"ז) פסק דהרהור כדיבור, ואף שרוה"פ פליגי עליו מ"מ מצינו בפוסקים שבספק ברכות יהרהר הברכה בליבו כיון די"א דהרהור כדיבור דמי וא"כ ה"ה הכא יהרהר נוסח ההבדלה. (עי' בזה בפמ"ג פתיחה להל' ברכות אות ב', ובחידושי הגרע"א סי' קפ"ד סעי' ד'. ועי' בכה"ח בכמה מקומות, סי' קנ"ז י', קע"ד מ"ט, קפ"ד כ"ב, קפ"ה ה' משכ"ב).

העולה מהדברים

א. מי שנוהג להדליק נרות חנוכה קודם הבדלה ואחר שבייך נזכר שלא הבדיל בתפילה ונמצא שאין בידו הבדלה כלל, לכתחילה ירמוז לחבירו שיוציאנו

באמירת 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' ואח"כ ידליק (אות ד').

ב. אפילו אם השני כבר הבדיל מהני להוציא את חבירו באמירת 'ברוך המבדיל' מדין ערבות (שם).

ג. אף שאין יכול לאומרו בעצמו משום הפסק בין ברכה להדלקה, מ"מ יכול לצאת בשמיעה מחבירו כדן קדושה באמצע שמו"ע דשומע ושותק ונחשב כעונה (שם).

ד. אם אינו יכול לשמוע הבדלה מאחר, נראה דידיק הנרות על סמך ברכתו בלא הבדלה כלל, דמצרפים דעת הרי"ו דא"צ הבדלה להדלקת הנר (אות ג'). אמנם יהרהר נוסח ההבדלה בליבו (אות ה'). ברם לא יאמר 'ברוך המבדיל' דהוי הפסק בין הברכה להדלקה. ואם אמר בעצמו נראה דהוי הפסק וצריך לברך שנית, ולא דמי לגביל לתורי וכדנתבאר בפנים (אות ב').

ה. ברך על גבינה ונזכר שהוא בתוך שש שעות מאכילת הבשר, נראה דיטעם מעט כדי שלא תהא ברכתו לבטלה. ואפילו אם לא שהה כלל, אם עכ"פ סילק וברך בהמ"ז נראה דיאכל מעט דסמכינן על שיטת התוס' דסגי בבהמ"ז וסילוק שולחן, וזאת כדי שלא תהא ברכתו לבטלה (אות ג'). אמנם לענין תענית אם שכח וברך על מאכל בד' תעניות נראה דאסור לו לאכול כיון דאין שום שיטה שיכול להסתמך עליה לאכול בתענית אלא יאמר מיד בשכמל"ו (שם).

ו. היה עומד בשמו"ע ושומע הבדלה, לכתחילה לא יכוין לצאת בזה יד"ח אלא ימשיך תפילתו דכיון שעומד לפני המלך אין לו לעסוק בדברים אחרים. אמנם בדיעבד אם שתק וכוון לצאת יד"ח, נראה נקיטת האחרונים דיצי"ח כדן קדושה באמצע שמו"ע. ומרן אאמו"ר זצ"ל היה מסופק דאפשר דדוקא בין ברכה לברכה אבל באמצע הברכה הוי הפסק והניח בצ"ע (אות ד').

ל"ה כעונה ממש ולכן אינו הפסק והשו"ע פסק כרש"י מכח המנהג וכדכתב הביאה"ל ע"פ הב"י.

4. ויעוי' בב"י דתליא בפלוגתת רש"י ותוס' דלתוס' כיון דהוי כעונה ממילא חשיב הפסק, אולם לרש"י הוי כעונה אבל

אוצר ההלכה

תשובת מערכה ופסק הלכה בנושא העומד על הפרק

הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

שאלה: שכח או נאנס וליא הדליק נ"ח בערב שבת ובליל שבת יש חולה שיש בו סכנה וצריך להדליק לו נר האם יכול לצאת בנר זה גם מצורת נר חנוכה.

במקומה יצא. עי' משנ"ב סק"ז, הכא י"ל דגרע טפי לפמש"כ לחוש לשיטת האבנ"ז שאסור להדליק נר גדול יותר מהנצרך לחולה, א"כ בודאי שכל ההדלקה הוא רק לצורך החולה, וע"כ א"א לצאת יד"ח.

ג) ועוד טעם כתב דנ"ח של ער"ש זמן הדלקתו הוא רק בער"ש ולא מיבעיא לדעת השו"ע בסיומן תרע"ג סעי' ב' דאם ככתה אפילו קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעו"י ג"כ אין זקוק לה, א"כ בודאי שזמן ההדלקה היא בער"ש ואפי' להט"ז דקודם קבלת שבת חייב לחזור ולהדליק, מ"מ זמן ההדלקה יותר קודם השקיעה, ואחר השקיעה אינו זמן ההדלקה, וא"כ אם ידליק בלילה הוי כלאחר הזמן ולא יצא יד"ח עיי"ש ב. ולדברי המהר"ש ענגיל מי שהדליק בליל שבת נ"ח בשוגג שהי' סבור שהוא קודם השקיעה ונתברר שכבר שקעה החמה לא יצא יד"ח ואף דבשוגג לכ"פ ל"א במהב"ע לא יצא כיון שהי' שוגג, או להפ' דבמצוה דרבנן ל"א דהוי מהב"ע, מ"מ בהדליק אחר השקיעה חשיב כעבר זמן המצוה ולא יצא ידי חובתו, והוא חידוש לדינא, די"ל דאף שתקנו להדליק קודם השקיעה, מ"מ כיון שצריך לדלוק עד חצי שעה אחר צה"כ הוי זמן קיום המצוה גם בלילה, ורק אריה רביעא עלי' אבל לא פקעה זמן המצוה מחמת איסור שבת, וכמ"ש רעק"א בתשו' מהדרבא תליתאי סי' י"ז דאף דקי"ל דמילה שלא בזמנה אינו דוחה שבת,

עבר איסור תורה להפ' דריבוי בשיעורין דאורייתא ואכמ"ל.

ב) ועוד י"ל דהכא שרצונו לצאת יד"ח המצוה, אי נימא דנפיק ליכא חששא דשמא ירבה משום שאם רוצה להשתמש לאורו יש מקום לחוש שירצה להשתמש יותר ממה שנצרך לחולה, אבל בניד"ד אי נימא דנפיק אינו צריך לתוספת הזמן לקיום המצוה, והנידון דלעיל הוא בגוונא שנצרך לחולה נר שדולק לכה"פ חצי שעה, דאי סגי לחולה פחות משיעור זה, צריך לחוש לשי' האבנ"ז ואסור להוסיף יותר ממה שנצרך לחולה ואיכא איסור דאורייתא, וע"כ הנידון שכל החצי שעה נצרך לחולה, וא"כ אין לו סיבה להוסיף שמן ולהרבות יותר מצורך החולה וע"כ בודאי אין לחוש שמא ירבה בשבילו [והכא ל"ש לומר מצוות לאו ליהנות ניתנו דאי איכא חששא שמא ירבה לצורך המצוה אין נ"מ אם זה נחשב הנאה דסכ"ס שמא ירבה].

ושם מסיק דאינו לצאת יד"ח מצות חנוכה. וכתב ב' טעמים, חדא דבעינן שיהא ניכר בהדלקתו שהוא לצורך המצוה [וכמו שמבואר בשו"ע סימן תרע"ה סעי' א' שאם הדליק בפנים והוציאו לחוץ לא יצא, או אם מדליקה ואוחזה בידו במקומה לא יצא שהרואה אומר לצורכו הוא אוחזה] וכן בניד"ד ההדלקת ניכרת שהיא לצורך החולה, שהרי אסור להדליק בשבת נ"ח, וניכר שהוא לצורך החולה ואפי' להפוסקים שאם אח"כ הניחה

א) בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ב סימן ג' או' י' הביא במי ששכח להדליק בער"ש של חנוכה נרות חנוכה ובלילה נודמן חולה שיי"ב סכנה וצריך להדליק לו נר האם יכול לקיים בנר זה מצות נ"ח ולברך עליו להדליק וכו'.

והנה קיי"ל דנר שהודלק בשבת לחולה שיי"ב סכנה מותר לבריא להנות ממנו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו כמו שנפסק בשו"ע סימן שי"ח סעיף ב' דהמבשל בשבת לחולה שיי"ב סכנה אסור לבריא לאכול דחשינן שמא ירבה בשבילו [או באותה קדירה להפ' דריבוי בשיעורין דאורייתא או שמא יבשל בקדירה אחרת להסוברים דריבוי בשיעורין דרבנן] מ"מ בהדלקת נר ליכא חששא וכמש"כ בביה"ל סימן רע"ו סעיף א' בד"ה אי"ב סכנה וז"ל וביש בו סכנה אפילו הדליק ישראל בשבילו מותר לכל להשתמש לאורו דנר לאחד נר למאה כן מוכח מביאור הגר"א [ונח' החלקת יואב באו"ח סי' ו' בחולה שצריך נר קטן להדליק לו והדליק נר גדול דדעת הח"י דאין בזה ריבוי בשיעורין דהמלאכה היא מעשה ההבערה, ואין נפקותא דין נר קטן לנר גדול אמנם בשו"ת אבני נזר או"ח סימן ס"ט ס"ל דאיכא ריבוי בשיעורין גם בנר ואסור להדליק נר גדול אם אפשר להדליק נר קטן עמש"כ ולפי"ז יל"ע אמאי לא גזרינן בנר שמא ירבה בשבילו וידליק נר גדול ולחולה סגי בנר קטן וא"כ

מ"מ אם עבר ומל קיים מצוותו ול"א דפקע קיום המצוה בשויו"ט כיון שאינה דוחה שבת, א"כ י"ל ה"ה הכא דלא הפקיעו זמן המצוה של ההדלקה, ובדיעבד יצא יד"ח בגוונא דליכא משום מהב"ע ועיין.

העולה ממה שכתבנו דלהדליק לחולה שי"ב סכנה בשבת כדי לקיים גם מצות נר חנוכה אינו יכול דניכר שמדליק לעצמו. אמנם מה שחידש המהר"ש דאינו זמן הדלקה, ואפי' אם הדליק בשוגג ביה"ש או בשבת לא יצא

ידי חובתו דעקרו חז"ל לזמן ההדלקה רק בער"ש יש לדון, וכמ"ש לעיל דאפשר דדמי למילה שלא כוונה בשבת דלא נעקרה מצות מילה אף שאינו דוחה שבת.

שאלה ב': מי שמסופק בער"ש אם כבר שקעה חמרה, האם יכול להדליק ולברך על נר חנוכה, וכן בכל ער"ש בכה"ג אם ידליק נר שבת ויברך.

(א) הנה לדעת הפו' דספד"א מה"ת לחומרא בודאי שא"י להדליק דהא ספיקא דאו' דאפשר שכבר שבת ואין לומר דהוי ס"ס שמא לא הגיע ביה"ש ושמא ביה"ש הוא יום משום דהוי שם אחד כיון שהספק אם הזמן שרוצה להדליק אם הוא יום או לילה, וע"כ בודאי שא"י להדליק אמנם לדעת הרמב"ם דספד"א מה"ת לקולא, א"כ רק מדרבנן אסור להדליק א"כ י"ל דמצוה דרבנן של נ"ח או נר שבת דחי להאי איסורא דרבנן. [ואין זה ספק של איקבע איסורא כמו בביה"ש גופי' דחייב אשם תלוי כמ"ש הרמב"ם בפ"ח משגגות דהכא דספק אם כבר הגיע בהי"ש ואין זה כאיקבע איסורא, וא"כ לרמב"ם הוי רק איסורא דרבנן א"כ י"ל דמצות נ"ח דחי לאיסור דרבנן. וכעין שכ' הפרמ"ג בסי' תנ"ד במ"ז אות ד' דמצות ד' כוסות דחי לאיסורא דסתם יינם דהוי דרבנן.

אמנם י"ל דתליא במש"כ מהר"ש ענגיל דאי נימא דאחר השקיעה אינו זמן המצוה א"כ יש כאן רק ספק קיום מצוה והאיסור הוא ודאי מדרבנן דספד"א לחומרא לכה"פ מדרבנן א"כ אינו יכול להדליקו אמנם אי נימא דהמצוה מתקיימת גם אם כבר שקעה חמה ורק איסורא איכא עלי' א"כ י"ל דמצות נ"ח דחי לאיסור דרבנן דספד"א לחומרא. וכן יל"ע בנר שבת אי מצי להדליק כשיש ספק שמא שקעה חמה וכנז"ל

ועיין, [ולא דמי למש"כ בשעה"צ סימן רצט בס"ק ב' דספק עשה דרבנן דוחה ספק איסור דרבנן עיי"ש ועי' בסימן רע"א ס"ק מ"ז בשעה"צ דהכא הוי ודאי איסור דרבנן היא דספד"א לחומרא מדרבנן ואין ס' מצוה דרבנן דוחה איסור דרבנן].

(ה) ובמש"כ המהר"ש ענגיל זצ"ל דאין היכר בהדלקתו שהרי הדלקתו רק מחמת החולה, יש להעיר ממש"כ המג"א בסי' תרע"ח סעי' א' על מש"כ בשו"ע שם במי שאין ידו משגת לקנות נר שבת ונר חנוכה יקנה נר שבת משום שלום בית שלא ישבו בחושך ויצטערו, וכ' המג"א בסק"ב וז"ל ואפשר דבוה"ז שמדליקים בפנים יקנה נ"ח ולא ישב בחושך ואעפ"י שאסור לאכול לאורה מ"מ כיון דא"א בענין אחר הוי כשעת הסכנה דמניחו על שולחנו ודיו ואעפ"י שעל כרחו משתמש בו וכמ"ש הר"ן הכי נמי כן וה"ה בחול מי שאין לו אלא נר אחד עכ"ל ועי' לעיל בסי' תרע"א סעי' ה' בביה"ל פ"ה ד"ה וזה וכו' שכתב עמש"כ רמ"א שם בשם הר"ן וצריך נר אחד להשתמש לאורו כשמניח על שולחנו, מ"מ מוכח דמג"א שאם אין לו נר אחר רשאי להדליק על שולחנו ואוכל לאורו ע"ש בביה"ל, וחזינן ממג"א דאף שמדליק גם לצורך עצמו להשתמש לאורו מ"מ מדליק ומברך עליו וזה סותר לכא' לסברת המהר"ש דהא בשכח להדליק בער"ש דהוי כבדיעבד וא"א אחרת ויכול להדליק ולהשתמש.

(ו) ובמשנ"ב בסי' תרע"ח סק"ב הביא המג"א וכתב שרוב האחרונים חולקים ואין לחלק בין זמן הגמ' לזמנינו, וכן מבואר בחי' הרשב"א לעיל כ"א ב' וז"ל ונראה דרבא ס"ל אסור להשתמש לאורה מהא דאמרינן כ"ג ב' נר שבת ונ"ח נר שבת קודם ואי יכול להשתמש לאורה עושה נר אחד ועולה לו לכאן ולכאן וכמו בשעת הסכנה במניח על שולחנו ודיו ומוכח דאסור להשתמש לאורה ומשמע דאפי' בגוונא שאין לו נר אחר אי' להדליק לנ"ח ולאכול לאורו כיון שאסור להשתמש לאורו וכ"כ בשעה"צ בסימן תרע"א או' ו' בדעת החולקים על המג"א.

(ז) אמנם לדעת המג"א לכאורה נסתר דברי המהר"ש ענגיל, אמנם יש לחלק גם לפי המג"א דבמדליק בער"ש נר א' שיהי' לשבת ולחנוכה אין ניכר בשעת ההדלקה שבודאי ישתמש לאורה דשמא יאכל במקום אחר או שיזדמן לו אח"כ קודם השקיעה נר אחר, וע"כ ס"ל למג"א שידליק אף אם אח"כ ישתמש לאורו, אבל במדליק בשבת לחולה שי"ב סכנה דבודאי הדלקתו רק מחמת החולה שהרי שבת היום, וכמו למדליק ואוחזה בידו שלא יצא דהרואה אומר לצורכו הוא אומר [וע"ע בשפ"א שבת כ"ג ב' ל"ל טעמא דהרואה לצורכו הא קיי"ל הדלקה עושה מצוה וצריך להדליק כמבואר].

הערות וספיקות בהלכות חנוכה

כה"ז להשתמש בנ"ח שרואה רק על ידי המשקפת ומסתברא דאסור.

ט) בית מנורה שיש ראי בתוכו ובליל א' שמדליקין רק נר א' ע"י הראי נראה כאילו דולק שני נרות יכסה הראי דהרואה סובר שמדליק שני נרות בליל א'.

י) מי שבאמצע הברכה כאשר החזיק את נר השמש להדליק הנ"ח אחוז קרוב להפתילה ונדלקה הפתילה ולא הי' בדעתו להדליק אז אלא בגמר הברכה אך מעצמו נדלק הפתילה, הוי כמתעסק וחשיב כאילו נדלק הנ"ח מעצמו ולא יצא, ויש לכבותו ולהדליק בידיו ממש.

יא) אם רואה דהפתילה דולק נמוך מאוד ואם רוצה שידלק טוב צריך לכבות הנר ולחזור ולהדליק אע"ג בתוך ח"ש אסור לכבות הנ"ח מ"מ בני"ד דמטרת הכיבוי הוא כדי שיכול לחזור ולהדליק וידלק יפה נראה דאין חשש לכבותו וידלקנו תיכף אח"כ.

יב) נשאלתי מי שגר במקום שיש ברחוב ערפל גדול עד שבני ר"ה שעוברים ברחוב א"א להם לראות הנ"ח אם יכול להדליק נ"ח בר"ה בברכה,

ונראה דיכול להדליק בברכה, דאפילו במקום שאין שם רואין בכלל בר"ה יכול להדליק בברכה, דע' בס' המאורות שבת כ"ו ע"ב וז"ל, ואפילו אם אין עמו ישראל אחר ג"כ צריך לעשות פירסומא ניסא לדידי, שהרי מי שיש לו בית ועומד יחידי נמי צריך להדליק.

[ועי' במאירי על מס' שבת כ"ג ע"א ד"ה מי] ועי' בשעה"צ תרע"ב ס"ק י"ג בשם החמד משה] ה"נ בני"ד אעפ"י שאנשי ר"ה אין רואין הנרות מחמת הערפל החזק ששורה בחוץ ג"כ יכול להדליק בפתח ביתו לר"ה בברכה ובפרט אם ב"ב עומדים לידו ורואין איך שמדליק ודאי איכא פירסומא ניסא.

ונראה דמי שמדליק בפתח שיהא ניכר עבור בני ר"ה ואם המנורה תהי' בצד שמאל א"א לבני ר"ה שם לראות הנרות אז ידלוק בימין בצד המזווה כדי שיהא ניכר לבני ר"ה וזה עדיף ממה שידליק המנורה בשמאל ולא יהא היכר לבני ר"ה.

ד) בשפ"א הק' למה אין מדליקין המנורה בימין בצד שקובעין המזווה ונימא כיון דאיתעבידי ב'י' חדא מצוה ליעבד ביה מצוה אחרינא. עיי"ש מה שתי'.

ולענ"ד נראה דרק בחפץ שנעשה בו מצוה שייך ביה כיון דאיתעביד ב'י' חדא מצוה וכו' אבל כאן אינו קובע המנורה במזווה הפתח כמו שקובע המזווה שם אלא מניח המנורה על יד הפתח ומכיון שאינו באותו חפץ לא שייך כיון דאיתעביד ב'י' וכו'.

ה) יל"ע אם מדליק נרות חנוכה במצית אי יכול ללחוץ על הכפתור להוציא האש אחר שברך אי הוי הפסק או כיון דלחוץ על הכפתור כדי להדליק אינו כמפסיק בדבר אחר ומותר לכתחילה ללחוץ על הכפתור אחר הברכה וצ"ע.

ו) וכן יל"ע מי שעוזב המלון בצהרים ונוסע אחר השקיעה ואז לא יהי' לו מקום להדליק נ"ח אם יש חיוב לשכור המלון לעוד יום כדי שיוכל להדליק נ"ח דאם שוכר המלון לעוד יום יכול להדליק במלון לפני שנוסע, וצ"ע.

ז) אם העמיד ראי (מראה - שפיגל) נגד נרות חנוכה ועל ידי הראי הנרות מפייץ יותר אור האם מותר לו להשתמש באור הנרות שיוצא מתוך הראי ולכ' מותר כיון שאינו משתמש ישר מנ"ח אלא מראי שמפייץ האור של נ"ח.

ח) אם הנ"ח הם רחוקים מאוד וא"א להשתמש לאורן ורק אם מסתכל על ידי משקפת שמקריב הנרות על ידי המשקפת אז יכול לראות הנ"ח האם מותר

א) עי' סי' תרע"א אפילו עני לוקח שמן וכו' ויל"ע אם יש לו מעט שמן לנר איש וביתו לכ' אינו מחויב לשאול ולמכור כסותו עבור ליקח שמן שיהא מן המהדרין. אבל אם אין לו כלום אפילו לנר איש וביתו וצריך לשאול על הפתחים יל"ע אי צריך מכ' לשאול על הפתחים שיהא לן שמן שיהא גם מן המהדרין.

וראיתי בס' אור שמח על הרמב"ם הל' חנוכה שכתב דלוקח שמן גם להידור ותוספת הרי דס"ל דאם כבר נצרך לבריות אז לוקח גם כל עבור מהדרין עיי"ש ונראה ראי' לזה דכה"ג אשכחן ברס"י רמ"ב דאע"ג דאמרינן עשה שבתך חול ועל תצטרך לבריות מב' מי שבא לידי מדה זו לפשוט ידו וליתול נותנים לו הכל עיי"ש בב"י ובמ"ב סוף סק"א.

ב) ונראה פשוט דמי שיש לו שמן אבל אין לו פתילות או הכלים לשום בו השמן ג"כ צריך לשאול על הפתחים כיון דבמציאות א"א לו להדליק עם שמן לבד בלי פתילות וכלים שמקבלים השמן.

ויש לדייק כן מלשון הרמב"ם שכ' בפ"ד מהל' חנוכה הי"ב וז"ל אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן נרות ומדליק.

ומש"כ הרמב"ם שלוקח נרות היינו הכלי שמקבל השמן שהוא נקרא נר כמש"כ רש"י בפ' תרומה כ"ה - ל"ז את נרותיה, וכ' רש"י כמין בזיכין שנותנין בתוכו השמן והפתילות הרי שהנר נקרא הכלי שמקבל השמן, ואין לפרש בנר שכ' הרמב"ם שלוקח שמן ונרות היינו שאר מיני נרות כגון שעוה חלב וכדומה דא"כ הו"ל לכתוב לוקח שמן או נרות ומדכ' הרמב"ם שלוקח שמן ונרות ע"כ הכונה שלוקח הכלי שמקבל השמן.

ג) מדליקין נ"ח בשמאל והמזווה בימין

פסקי הוראה

מענה על שאלות אשר באו אל פתחי הרבנים ונימוקם עמם מהיכן נידונו

הגאון רבי צבי שרלין שליט"א

הקדמת זמן הדלקה לפני השקיעה ומפלט המנחה ובענין תרתי דסתר

שאלה: האם המדליק נר חנוכה קודם השקיעה יכול להתפלל אח"כ מנחה או דהוי כתרתי דסתר?

תשובה:

נראה, דאם הדליק עשר או חמש עשרה דק' לפני השקיעה, מותר לכתחילה להתפלל ואין שום שאלה שאולי יש בזה תרתי דסתר.

צדדי השאלה:

האם ע"י הדלקת נר חנוכה נחשב כמו שכבר לילה אצלו וממילא אינו יכול להתפלל מנחה או דדין הוא בנר חנוכה שיכול להדליקו מבעוד יום בזמן סמוך לחיובו.

הנימוק:

א. **כידוע בגמ' שבת כ"א ע"ב** נ"ח מצותה משתשקע חמה ועד שתכלה רגל מן השוק. ונחלקו הראשונים אם הכוונה לתחילת השקיעה או לסוף השקיעה שהוא צה"ב. הרא"ש והטור וכ"פ השו"ע בס' תרע"ב ס"א סוברים שהזמן הוא מסוף השקיעה, והרשב"א בח' ריש במה מדליקים והר"ן והמאירי סוברים שהזמן הוא תחילת השקיעה, והגר"א הוכיח שכן סובר המרדכי, וכן פשוט הרמב"ם פ"ד מהל' חנוכה ה"ה אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה, לא מאחרין ולא מקדימין.

והנה הרשב"א והר"ן הוכיחו שבדאי מותר קצת להקדים ולא חייבין ממש בשקיעה, וראה מע"ש דלרבה שסובר דביה"ש הוא משתשקע חמה, ע"כ בע"ש מדליקין קודם ומטעם זה סוברים שבכל יום מותר קצת להקדים, ולא רק בע"ש.

אבל הרמב"ם כתב לא מאחרין ולא מקדימין, ואיך יפרנס הדלקה בע"ש, לכך תי' הבה"ל בס' תרע"ב סוד"ה ולא מקדימים שהלשון עם שקיעתה הכוונה דזמן מה קודם בכלל, ואין להקדים הרבה זמן קודם. ומה"ב נראה דאין להביא ראייה מא"א לאפשר, היינו דבע"ש א"א להדליק כביכול בזמן ומוכרח להקדים, לכן רשאי, אבל בשאר ימים אין להקדים כלל.

ב. **והנה לא** נתפרש כמה דקות מותר להקדים לפי השיטות הללו.

ולכאורה הרשב"א והר"ן מותר סמוך, ואף אם לא נימא דסמוך פירושו בחצי שעה הסמוכה, עכ"פ משמע שעשר דקות עד רבע שעה מיקרי סמוך. וכל יום מותר להקדים. דאם הכוונה לדקה או שתיים בצמצום, הו"ל לפרש.

משא"כ לרמב"ם לפמ"ש הבה"ל עם שקיעתה זמן מועט קודם נראה שמ"מ הכוונה לדקות בודדות אולי חמש דקות או פחות וכדומה.

ולפמ"ש הבה"ל נראה שהכוונה ג"כ כרבע שעה, שהב"ח מתיר להדליק בביהכ"נ בתחילת התפילה בעוד היום גדול, כמו שדנו הפוסקים בס' תרע"ט שעה"צ אות ז' ועיוין בסמוך. ומזה הוכיח דכשא"א להדליק בזמן

מותר להקדים. עכ"פ משמע שההקדמה איננה דקות בודדות.

ומבה"ל הנ"ל משמע שכמה דקות עדיין לא מוקרי שמקדים.

ולפי"ז נראה, דאם הדליק 10-15 דק' לפני השקיעה, מותר לכתחילה להתפלל ואין שום שאלה שאולי יש בזה תרתי דסתר, כמ"ש בשו"ת מהרש"ל סי' פ"ה מובא ברמ"א א' רע"א ס"ז בהגה.

ג. **הנדון של הדלקת** נ"ח ותפילת מנחה נוגע כאשר מקדימין יותר.

הב"י כ' בשם האורחות חיים שמוותר להקדים ולהדליק מפלט המנחה ובלבד שיתן שמן עד שתכלה רגל מן השוק וכ"פ השו"ע.

והרמ"א בס' תרע"ט כתב שבע"ש מדליקין בעוד היום גדול ומברך עליהם, משמע שמקדים הרבה חצי שעה וכדומה, וע"כ ההיתר מכוח הא דמותר להדליק מפלט המנחה.

וכתב המ"ב בסוס"י תרע"ט בשם הפמ"ג בס' תרע"א א"א סק"י דנכון לכתחילה להתפלל מנחה ואח"כ ידליק.

ובשעה"צ אות ז' הסביר, שכאשר מדליק הרבה זמן קודם השקיעה ומתפלל אח"כ, נראה קצת כתרתי דסתר. דהא מכיון שמדליק בעוד היום גדול, סומך על הקולא דמפלט המנחה ולמעלה נוכל להשוותו כמו לילה, וא"כ איך יתפלל אח"כ מנחה.

ד. **ויל"ע בדברי** המ"ב והפמ"ג. משמע שכל הקפידא רק אם מתפלל מנחה אחרי שתדליק נרות מפלט המנחה. אז חוששים לתרתי דסתר. **ולכאורה קשה**, גם אם התפלל מנחה מפלט המנחה, ומיד אח"כ מדליק נרות, היה צריך לחוש לתרתי דסתר, דכיון שהתפלל מנחה מפלט המנחה, הרי חשוב זמן זה כיום, וכמו שסוברין רבנן, דמותר להתפלל מנחה עד השקיעה. וכשמדליק נ"ח עוד אח"כ, הרי הופך את פלט המנחה ללילה, וכמ"ש שעה"צ דסומכין על הקולא דמפלט המנחה ולמעלה נוכל להשוותו כמו לילה. ומדוע כה"ג לא מיקרי תרתי דסתר.

וכדומה לזה מצינו בסימן רל"ה מ"ב סוס"ק י"ד להתפלל מנחה ומעריב אחר פלט המנחה, שניהם, הוי תרתי דסתר אהדי. ועוד כתב המ"ב שם

בשעה"צ ט"ז, דמי שאין לו עשרה להתפלל בלילה, נכון להתפלל עם הצבור מבעו"י, דווקא אם בזה היום לא התפלל מנחה אחר פלט המנחה. משמע שאם התפלל מנחה אחר פלט המנחה, יתפלל ערבית ביחידות. והכל משלם תרתי דסתר ורק מצבור הקלו עי' סי' רל"ה ס"א ומ"ב ס"ק י"א. וכן בסימן רס"ז במ"ב סק"ג כתב דאפשר להתפלל ערבית בליל שבת מפלט המנחה, משום המצוה להוסיף מחול על קודש, אך יזהר להתפלל מנחה קודם כדי שלא יהא תרתי דסתר. ודחה שם דברי הדרך החיים שהקל בזה, בצבור, ודה"ח הוא לשיטתיה כמ"ש בשעה"צ בס' רל"ה אות ט"ז.

מ"מ מוכח שמנחה ומעריב ז"ז מפלט המנחה חשיב תרתי דסתר. משא"כ לענין נ"ח משמע שמנחה ונ"ח מפלט המנחה זא"ז - אינו תרתי דסתר. וגם נ"ח ואח"כ מנחה חשיב רק נראה קצת כתרתי דסתר וצ"ע מדוע אינו כמי שהתפלל ערבית אחר פלט דודאי אינו יכול להתפלל מנחה כלל.

ה. **ואפשר לומר** דיש שני סוגים של תרתי דסתר. יש תרתי דסתר בגוף הדבר, ויש תרתי דסתר שלא בגוף הדבר.

תרתי דסתר בגוף הדבר הוא אם אדם קיבל שבת בתפילה או מזמור שיר, ועדיין לא התפלל מנחה, לא שייך שיתפלל מנחה, דאחר שעשאו כלילה בקבלה זו וחל שבת עליו, איך יכול להתפלל ולעשותו כחול. כ"כ המ"ב בשם הב"י וכן כשאמר מזמור שיר, כ' הפמ"ג בס' ק"ח מ"ז סק"ח דלא שייך לעשותו חול. זהו סתירה בגוף הדבר. ועם כל זאת, אם בכל אופן התפלל אז מנחה של חול, מצדד המ"ב בס' ק"ח סוס"ק ד"ה דיצא כיון שהוא יום ועיי"ש מ"ב ס"ק כ"א.

אבל יש תרתי דסתר שלא בגוף הדבר, והוא **בשני אופנים**.

בסי' נ"ח ס"ה מבואר שמוותר לקרוא ק"ש של ערבית אפילו אחר עה"ש עד הנץ, ואם עשה כן לא יקרא ק"ש של שחרית לפני הנה"ח. דאחר שעשאו אותה שעה לילה אי אפשר לחזור ולעשותו יום.

וכן בענין תפילות, מפלט המנחה אם עשאו יום, לא יכול אח"כ

להתפלל של ערבית דהרי עשאו יום.

ובאופנים אלו מחמירין דהוי כתרתי דסתר, אע"פ שאינו בגוף הדבר. ובוה יש קצת צד להקל, כמו בציבור, או יחיד שכבר התפלל, לא אמרין דכאילו לא עשה כלום וחייב מעיקר הדין בת"ע. כן בק"ש אם קרא ק"ש של שחרית, לא נתפרש דלא יצא מעיקרא דינא חיוב בק"ש שנית בהמשך היום, ואם לא קרא ה"ז כמי שביטל מ"ע זו. דאפשר שעבר אל איסור דעבדי תרתי דסתר, ועצם המצוה יצא.

אבל כשמדובר על שני ענינים שונים, הנוגעים לאותו זמן, אינו תרתי דסתר כ"כ. כמו בנדון של נ"ח ותפילה. בהיות והיו שתי מצוות נפרדות שלא מאותו סוג, הגם דבסופה של דבר הכל תלוי אין להגדיר את זמן פלג המנחה, מ"מ התרתי דסתר קליש.

והסברא בזה, דהנה תרתי דסתר הם הנהגה מדרבנן שלא היא נפוק חורבא ולא לזלזל בזמני המצוות בין לכתחילה ודיעבד וכיוצא ב, לכן ככל שנראים הדברים יותר סותרים כך חמור יותר. ובשני סוגי מצוות הוא קל ולפיכך כשאנו בולט וזועק הסתירה - לא אכפת לן ששתי המצוות יתקיימו באותו הזמן.

1. **מעשה נבין את דברי המ"ב בשם הפמ"ג.**

2. **להדליק נ"ח מיד אחר פלג המנחה. ולהתפלל מנחה אח"כ, חשיב רק קצת כתרתי דסתר, כיון שהן מצוות מסוגים שונים. הגם שבהדלקת הנ"ח עשאו כלילה, ואין יתפלל מנחה אח"כ, מ"מ כיון שאינו שתי מצוות מאותו סוג - ממנחה ומעריב, אין זה תרתי דסתר גמור. ולא החמירו בזה. לכן**

כותב שעה"צ רק **אם אפשר. ולכן** לכתחילה צריכין להתפלל מנחה גדולה כיון שלא קובעים את זמן התפילה לפני הדלקה!

2. **ולפיכך, להתפלל קודם מנחה ואח"כ נ"ח - לא מיחזי כלל כתרתי דסתר ולא דמי למנחה ואח"כ מעריב שהמ"ב מחמיר בזה בס"ל רל"ג, רל"ה רס"ז, עד כדי כך - שיתפלל ביחידות. כיון שזה שתי מצוות מאותו סוג, דמי קצת לתרתי דסתר בגוף הדבר.**

3. **ואם מדליק נ"ח זמן מועט קודם השקיעה, אין כאן שום שייכות לתרתי דסתר, ומותר לכתחילה להתפלל מיד מנחה, קודם השקיעה, כיון דזמן מועט לא קשור לעשאו לילה כר' יהודה, אלא זהו זמן הדלקה המוקדם מפלג דין הדלקה.**

4. **וחכם אחד תמה על הדלקה בע"ש מפלג המנחה, אין אפשר לומר דמיקרי שעשאו כלילה - א"כ היא מיד אסור במלאכה כמו שקיבל ע"ע שבת והדלקה זו גופא הוי סתירה לעשאו לילה זה.**

וצ"ל דהפירוש בעשאו לילה, להיות ומצינו לר' יהודה שמזמן של פלג המנחה מיתקרי לילה בנוגע לקיום כמה מצוות, אך ברור שעדיין הוא יום.

ומעולם לא שמענו שש"ק מתחילה לר' יהודה מפלג המנחה עד פלג המנחה. בודאי יום ולילה לא נשתנו לר' יהודה.

רק למדנו כשם שזהו זמן קיום מצוות לילה, ק"ו שאפשר להוסיף מחול על קודש באותו זמן. וגם רבנן יודו בדבר זה.

ועל כן אין שום חסרון להתפלל מנחה אחר פלג, ולקבל תוס' שבת מיד. וכמ"ש בנוגע למנחה

ולהדליק מיד אח"כ, מפלג, נ"ח. וכשמדליק נ"ח מפלג, הפי' דעשאו לזמן של לילה בענין קיום המצוות, ולא נוכל להקל במצוה אחרת כאילו לא אירע דבר ואינו לילה כלל. לכן נראה קצת כתרתי דסתר.

ח. **והנה נשאלה שאילה** בנוגע למה שהדליק ביום הראשון כשחל בע"ש ובשאר ימים, מפלג המנחה, דאמרינן שעשאו לילה - כמ"ש שהע"צ בשם הפמ"ג.

אם אוכל אח"כ אכילת פת - האם יזכיר על הניסים בברהמ"ז?

ובמקראי קודש קודם סוף עניני חנוכה בהערות, העיר דצ"ע הברכות בהדלקה כזו; שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, וכן שהחיינו. והלא עדיין אין זה כ"ה בכסלו. ולסברת הפמ"ג דעשאו כלילה א"ש.

אכן יש לברר במה שנהוג להדליק נ"ח בע"ש מפלג ומתפלת מנחה - ולא אומרים על הניסים. ואמאי - הרי כבר אמר שעשה ניסים ושהחיינו ולמה לא יזכור עה"ג.

וצ"ל דאע"פ שמצד הנהגת המצוות שייך לאחר עה"ג - ואכן אם יתפלל ערבית יאמר עה"ג. אבל כיון שרשאי להתפלל מנחה, ע"כ אין זה ממש לילה, וכיון שמתפלל עבור יום זה שעדיין לא עבר אין נכון לומר הזכרה כזו שמהותה תהא תרתי דסתר על אותה תפילה.

משא"כ בנוגע לברהמ"ז אפשר שיזכיר, ואולי כיון שמצווה זו אין בה שייכות ללילה דנין על הזמן מצד עצמו. וצ"ע.

הגאון רבי אליהו חיים שטרנבוך שליט"א

שאלה: מו שמתאכסן בבית מלון או של"ע מאושפז בביה"ח, וכמו כן יולדת בביה"ח או בבית החלמה מה דינים לענין נר חנוכה.

תשובה:

נראה דאם אשתו מדלקת בביתו, לא ידליק בברכה כדין אכסנאי, ואם רוצה להדליק יקדים להדליק קודם שמדלקת אשתו, ואילו אשה אם בעלה מדליק בביתו יוצאת בהדלקה, ואינה צריכה להדליק במקומה, אבל אם רוצה יכולה להדליק.

צדדי השאלה:

האם בית המלון או ביה"ח נחשב לביתו לענין חיוב נ"ח או לאו, וגם אם יכול לצאת יד"ח כשמדליקין בביתו.

הנימוק:

א. הנה גמ' ערוכה במס' שבת (כג.) א"ר זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא, בתר דנסיבי איתתא אמינא השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בגו ביתאי. וכן נפסק ברמב"ם ובשו"ע (סי' תרעז ס"א) דאכסנאי רק אם אין מדליקין עליו בביתו צריך להשתתף בפריטי. ופשוט דה"ה אם האשה חוץ לבית דיוצאת בהדלקתו.

ונחלקו הפוסקים אם יש עכ"פ דין הידור להדליק בעצמו, כמו שבני ביתו מדליקין נר לכל אחד, או דכיון שאשתו מדלקת עליו נחשב כאילו שהדליק בעצמו, ואין בזה אפילו דין הידור. וכבר דן בזה התרומת הדשן (סי' קא) וז"ל שאלה: אכסנאי שהוא נשוי רשאי הוא להדליק בברכה חוץ לביתו או לאו. תשובה: יראה דצריך לדקדק בדבר. אחד מהגדולים [בהגהות ציין שהכוונה למהר"ש - מובא בלקט יושר] הורה ונהג דרשאי להדליק בברכה, ואמר אע"ג דאמרינן בגמ' דכיון דנסיבנא אמינא השתא ודאי לא צריכנא, היינו דלא מחייב אבל אי בעי מצי להדליק ולא הוי ברכה לבטלה, דהוי נמי בכלל מהדרין. ועוד איכא למיחש דילמא משתלי אינשי ביתיה ולא מידלק עילויה

ב. ולכאורה יש להסתפק איך הדין כשהאשה מחוץ לביתה האם יכולה להחמיר ולהדליק בעצמה, ומקום הספק דהא לא מצינו דין מהדרין באשה בביתה וא"כ ה"ה מחוץ לביתה דאשתו כגופו.

ואולם נראה דבענין זה אשה עדיפא מאיש, דהנה המ"ב (סי' תרעה סק"ג) מביא מתשובת עולת שמואל (סי' קה) דהגם דמהדרין ומדליקין כל אחד בפ"ע מ"מ אשה אינה צריכה להדליק דהוין טפלות לאנשים, אבל אם רוצות להדליק מברכות דהוי כשאר מ"ע שהזמ"ג דיכולות לברך, [וצ"ב הדמיון דבמ"ע שהזמן גרמא הרי מקיימות מדין אינו מצווה ועושה אבל כאן הרי בעצם כבר יצאה ידי חובתה.] ולכאורה צ"ע דלדעת הב"י והמהרש"ל דאינו יכול להפקיע עצמו מהדלקת ביתו אפי' אם הוא חוץ לביתו א"כ אין יתכן שאשה תדליק בתוך ביתה, והי' אפ"ל דאה"ל לפי הני מרבואתא אינה יכולה להדליק, אבל לא משמע כן במ"ב שמביא העולת שמואל אעפ"י שדעתו שאכסנאי לא ידליק בברכה. וצריך לחלק דבעצם גם אשה בכלל מהדרין [ולדעת הרמב"ם דבעה"ב מדליק כמנין אנשי הבית גם הנשים בכלל כמפורש ברמב"ם (פ"ד הל' חנוכה הל"א) והמהדר את המצוה מדליק

נרות כמנין אנשי הבית נר לכא"א בין אנשים בין נשים"] אלא לדין דכל אחד מאנשי הבית מדליק לא נהגו כן הנשים, אבל אם רוצה להדליק יכולה, משא"כ אכסנאי לדעת הבי"ה והמהרש"ל אינו בכלל התקנה של מהדרין, ונמצא לפי"ז דאפי"ה להפוסקים דאכסנאי לא ידליק בברכה אם מדליקין עליו בביתו, אבל לפי העולת שמואל דיכולה להפקיע עצמה מהדלקת בעלה, א"כ ה"ה אם היא מחוץ לביתה יכולה להדליק, ודוק.

אבל פשוט דלפי המנהג שאין הנשים מדליקות בביתן או משום דאשתו כגופו כמש"כ הא"ר (סק"ג), או משום טעם החת"ס (שבת כא) שבתחלה כשתיקנו נר איש וביתו על פתח ביתו מבחוץ והיו מהדרין שיצאו לחוץ והדליקו בעצמם, אבל הנשים לא יצאו כי אין כבודה לצאת בחוץ ברה"ה לעתותי ערב ולהדליק בין האנשים, והשתא אעפ"י שמדליקין בפנים מ"מ מנהג הראשון לא זזה ממקומו, א"כ כ"ש שאין מדליקות חוץ לביתן אם הבעל הדליק. ולפי"ז יוצא דאיש המתאכסן במלון או של"ע מאושפז בביה"ח אין לו להדליק לדעת המ"ב, אבל יולדת בביה"ח או בבית החלמה יכולה להדליק, אבל בודאי אינה חייבת.

ג. והנה, בשו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' קמו) נשאל מהגאון מו"ה שמעון וואלוטור ז"ל רב בלייפציג, האם מותר להדליק נר חנוכה על הבאה [מסלת הברזל] והשיב וז"ל לא מצאתי הדבר מבואר אבל הלא מי ששילם בעד כל הלילה הוי כשכר לו בית דירה לאכול ולישן שם וחייב בנ"ח, ומ"ר ש"י (שבת כג.) ביושב בספינה [דלא הוזקק ברכת הרואה אלא וכו' או ליושב בספינה משמע דיושב בספינה אינו מדליק] י"ל שהיו אז ספינות פתוחות בלא קירוי והרוח מנשב ולא ה' בגדר בית כלל [לא כתב דכיון דיש רוח אינו יכול להדליק אלא אפילו אם יכול להדליק, מ"מ כיון דהרוח מנשב לא הוי בית] ואף דהבאה אינו עומד במקום א', ורוב כמהלך, לא נמצא בשום מקום שיהי' צריך בית קבוע למה שמצותו בשביל פרסומי ניסא כנלענ"ד מסברא עכ"ל.

והנה המהרש"ם לא הזכיר דבעצם יוצא בהדלקת אשתו, דהוא מילתא דפשיטא, ויתכן שהשואל כתב בשאלתו שלא הדליקו בבית, ומ"מ נסתפק אם מותר להדליק במסלת הברזל, דהא משמע ברש"י דאין להדליק בספינה, והבין דצריך בית קבוע, וע"ז השיב המהרש"ם דאינו דומה לספינה, ועוד י"ל דכתב בשו"ע (ס"ג) דאם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות, אעפ"י שמדליקין עליו בתוך ביתו, ומבאר הרמ"א כי חייב לראות הנרות. וא"כ כיון שנוסע במסלת הברזל ואינו רואה נרות חייב להדליק, וכ"כ הערוך השולחן (תרעז ס"ה) ז"ל ונראה לענ"ד דעתה שרוב הנסיעות במסילות הברזל וקשה להדליק שם כידוע, יכול לסמוך בפשיטות על ביתו שמדליקין שם, אמנם הלא לא יראה נרות חנוכה ולכן טוב שידליק נר אחד בהעגלה שיושב שם ולברך עליו, דבגו אחד יכול לעשות שלא יקפידו הנוסעים וכו' וכ"ש מי שאין לו בית שמוחייב מדינא להדליק שם אם לא יבא באותו לילה באיזה מקום עכ"ל, ולכן שאל אם מותר להדליק כיון דאינו בית. [והי' אפשר לומר שהשואל רצה להחמיר וכדעת התה"ד והרמ"א, אבל לא משמע כן מהתשובה אלא דמדובר על עיקר החיוב]

ובספר חובת הדר (נ"ח פ"ב ס"ט) כתב דאורחים בבית מלון צריכים להדליק, ובהערות (סקל"ט) מבאר דאע"ג דלכאורה דינם כאכסנאי [ורק צריכים להשתתף בפרטי] נראה שאין דין אכסנאי אלא כשנמצא יחד עם בעל הבית בביתו, אבל בבית מלון שבדרך כלל אין בעה"ב דר שם, לא מסתבר שיהא טפל ונגרר אחר בעה"ב, עוד כתב

דאפילו מדליקין עליו בביתו חייב להדליק בבית מלון, ואפי"כ שבועה"ב דר שם ומדליק שם אינו יכול להשתתף, דכיון דשכר המקום הוי כביתו, ואין לו דין אכסנאי. והוכיח כן מדברי המהרש"ם שפסק שהנוסע במסלת הברזל מדליק כיון ששכר לכל הלילה, וע"כ מיירי במי שמדליקין עליו בביתו דאל"כ חייב להדליק מדין חובת הגוף, וכיון שפסק המהרש"ם דאפי"ה מדליק מוכח דאם שכר דירה לא נפטר בהדלקת אשתו. [ולמד מזה החובת הדר דאין לו דין אכסנאי גם כלפי השתתפות, דאם ע"י השכירות נעשה ביתו דאינו יוצא בהדלקת אשתו, ה"נ אינו יכול להשתתף דהוי כשני בעה"ב, ונחלקו הפוסקים אם שני בעה"ב יוצאים בשיתוף ע"י פמ"ג (א"א סי' תרעז סק"ח) שמביא מחלוקת הלבוש והפר"ח וע"י בה"ל] עוד כתב דלולי דברי המהרש"ם נראה שאינו תלוי אם משלם שכר, אלא אפי"ה אינו משלם שכר נחשב לביתו, ורק אם בעה"ב דר שם, נפטר בהדלקת בעה"ב, אבל כשאין שם בעה"ב שמדליק מוטל עליו חובת הבית. והיינו דהקולא דאכסנאי הוא רק אם יש שם בעה"ב, ולכן מסיק דאם בעל המלון דר שם ואוכלים ביחד אהו ומדליק, יתכן שכל האורחים יש להם דין אכסנאי. עכ"ד. והיוצא לפי דבריו דלדעת מהרש"ם רק מי ששוכר אין לו דין אכסנאי, וצריך להדליק בעצמו, ואילו לדעתו גם אם אינו משלם הוי ביתו, וכל דין אכסנאי בין לענין שיוצא בהדלקת ביתו ובין לענין שסגי בהשתתפות זה רק אם יש שם בעה"ב, אבל אם דר שם לבד הוי ביתו ואין לו דין אכסנאי.

ומע"כ ידידי הגאון בעל הספר הנפלא "מסקי תשובות" שליט"א קבע כן בספרו וכתב דאין לאורח דין אכסנאי אא"כ נתקיימו בו שני תנאים: א. שמתאכסן בבית האחר בלא תשלום [וציין מקור למהרש"ם הג"ל] ב. שבעה"ב ששם מתאכסן האורח נמצא שם ומדליק נרות חנוכה. [וציין מקור לחובת הדר הג"ל] ולפי"ז העלה כמה פסקי הלכות א. המתארח בבית מלון נעשה חדרו כקניו לו ודינו כבעה"ב ומדליק שם בברכה, אף אם אשתו מדלקת נר חנוכה בביתו. ב. המתאכסן בבית הכנסת אורחים ואין בעה"ב נמצא שם עם האורחים אעפ"י שאין משלמין שכר חייבים להדליק בעצמן אעפ"י שמדליקין עליהם בביתם, כיון שאין בעה"ב עמם, נעשה שם ביתם. ג. הנמצא בבית הוריו או בבית חבריו והם אינם נמצאים בבית ולא ידליקו מדליק שם בברכה אעפ"י שאשתו מדלקת עליו. ד. חולה המאושפז בביה"ח וכן נשים הנמצאות בבית החלמה חייבים בהדלקת נרות אעפ"י שהבעל מדליק בביתו.

ד. ולענ"ד זה אינו. ומה שהוכיח מדברי מהרש"ם ששוכר אין לו דין אכסנאי מלבד שחידוש כזה הי' צריך להיות מפורש בפוסקים, והו"ל למהרש"ם לפרש כן בהדיא, אבל בלא"ה ברור לענ"ד שהמהרש"ם בכלל לא נתכוין לומר שמי ששוכר אין לו דין אכסנאי, אלא רק שאפשר להדליק במסילת הברזל, אעפ"י שאינו בית קבוע וכפי שהארכתי לעיל. ובכלל, איך אפשר לומר בדעת המהרש"ם שכיון ששכר הוי ביתו, וכי יתכן שמי שנוסע במסלת הברזל לילה אחת זה ביתו וזה מפיקעו ביתו הקבוע אתמהה.

והנה מה שנקט הגאון בעל "חובת הדר" זצ"ל בפשיטות דאין צריך בית בכלל, ולכן אם אין מדליקין בביתו ממילא צריך להדליק מדין חובת הגוף, אפי"ה אם אין לו בית, הנה מפורש בתוס' דצריך בית שכל"כ בסוכה (מו. ד"ה הרואה) דלכן תיקנו ברכת הרואה דוקא בגר חנוכה משום שיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה. ואפי"ה להצד דאינו חובת בית אבל עכ"פ צריך בית להדליק, והנה כתב הרמב"ם (פי"א הל' ברכות הל"ב) יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר, ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב עכ"פ לעשות, ויש מצוה שאינה חובה אלא דומיין לרשות,

כגון מזוזה ומעקה, שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב, וכן אינו חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה, ובהל"ג כתב וכן כל המצות שהן מדברי סופרים, מצוה שהיא חובה מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נר בשבת והדלקת נר חנוכה, ובין מצות וכו' מברך על הכל קודם לעשייתו וכו'. ולכאורה משמע דגר חנוכה צריך לקיים בכל מצב אפי"ה שאין לו בית, ולא דמי למזוזה דאינו חובה. אמנם בספר שלמי תודה (סי' כב) מבאר דבאמת גם הרמב"ם סובר שצריך בית כשי' התוס' בסוכה, וכן משמע ברמב"ם (רפ"ד) שכתב "מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד", אלא דכונת הרמב"ם דגבי מזוזה הבית הוא המחייב, ואם אין לו בית אינו חייב כלל, משא"כ גבי נר חנוכה בעצם הוא מחייב במצוה אלא שהוא אנוס כי מקום המצוה נקבע בבית או בפתחי הבתים, וזה תנאי בקיום המצוה אבל לא הבית מחייב. ואפי"ה אם יש פוסקים הסוברים שא"צ בית [הלבוש (סי' תרעז) ש"ב] כתב דהלך ביער מדליק ומברך, ואינו מוכרח דמסתמא אינו לן בחוץ אלא באהל] אינו קושיא על המהרש"ם כיון שמפורש כן בתוס', וכן למד בדעת רש"י, הגם שאינו מוכרח [י"א שאין לו נר בספינה וי"א שהרוח מנשב ולא שייך להדליק].

ומה שהק' בחובת הדר על המהרש"ם דלמה צריך לשכור וכי מי שדר בבית הפקר אינו ביתו, לפמ"ש ל"ק דהא בא לחדש דגם אם נוסע יש לזה דין בית לענין פרסומי ניסא, ולזה כתב דדוקא אם שכר המקום דאל"כ לא הוי בכלל בית דהא נמצא שם רק לצורך נסיעה ומעבר למקום אחר, ולכן כ' ששוכר המקום, ואמנם מי שגר בבית הפקר בודאי חייב להדליק כי שם ביתו ואינו תלוי אם משלם או לא, אבל כיון שנוסע בדרך סובר המהרש"ם דרק אם שכר המקום יש לזה דין בית.

ומש"כ דאם בעה"ב לא נמצא עמם ביחד אפי"ה אינם משלמים נעשה ביתם כיון דאין שם בעל הבית וצריכים להדליק בברכה. זה מיוסד על הסברא דזה נהיה ביתו, אבל לפי"ד שהמהרש"ם בכלל לא נתכוין לזה שפיר יש לו דין אכסנאי שיוצא בהדלקת אשתו. ואמנם מסתבר מש"כ דאם בעה"ב לא נמצא שם אינו יכול להשתתף אהו, אבל בודאי יוצא בהדלקת ביתו וכמשנ"ח.

ה. ולסיכום, אם נמצא בבית מלון או ל"ע מאושפז בביה"ח ואשתו מדלקת בביתו אינו יכול להדליק בברכה רק אם מקדים, ויולדת בביה"ח או בבית החלמה מותרת להדליק, אבל המנהג שיוצאת בהדלקת הבית.

ואם אינו מדליק בביתו כגון שמתאכסן אצל אביו או חמיו נחלקו בזה פוסקי דורנו דדעת מרנן הגרש"א והגר"ש זצ"ל דאינה נגררת אחריו ודעת מרן השבט הלוי זצ"ל דאשה נטפלת לבעלה בכל מקום, ונראה לענ"ד דאם גם תגור שם לאחר שיוצאת מביה"ח או מבית החלמה, נמצא דבעצם עברו לגור שם וזהו ביתם ומתקיים בזה נר איש וביתו.

ולענין ברכת שעשה נסים ושהחיינו כשרואה, הרי מבואר בשו"ע (סי' תרעז ס"ג) דאם מדליקין עליו בתוך ביתו אינו מברך, והגם שדעת המרדכי שמברך וכן כתב מהרש"ל, הרי הכריעו המג"א (סק"א) והט"ז (סק"ד) דספק ברכות להקל וכן פסק המ"ב (סק"ו). ואם אפשר ישמעו הברכות מאחר שמדליק שם. ויתכן שאשה שאין לה ממי לשמוע הברכות עדיף שתדליק בעצמה.

להדיא (שבת כג.) ומה שהוכיח מדברי התוס' אינו ראי', דאפשר שמיידי דכיון שאין לו בית אין לו מציאות להדליק כיון דיכבנו הרוח ודו"ק ואכמ"ל.

וכיון שנפל היסוד נפל הבנין, ולכן ודאי כמו שהבין בעל חובת הדר דמי ששכר לו חדר במלון או בבית החלמה חייב מדינא להדליק שם נ"ח בברכה (או להשתתף בפריטי עכ"פ) אע"פ שמדליקין עליו בביתו.

באעה"ח שמחה בן ציון אייזיק רבינוביץ.

בענין מה שכתב ידידי הגרא"ח שטערנבוך שליט"א לחלוק על הגאון האדיר בעל 'חובת הדר' צ"ל, וס"ל דאין חוב להדליק נר חנוכה אא"כ יש לו בית, ולכן למד באופן אחר דברי המהרש"ם, ומכח זה השיג על מש"כ בספר פסקי תשובות.

לכאורה אינו נכון, אלא אף מי שאין לו בית כלל חייב להדליק נ"ח, עי' פס"ת תרע"ז אות ג' בשם ציץ אליעזר ואז נדברו שהוכיחו כן מדברי ראשונים, וכמ"ש הר"ן

הגאון רבי ישראל ברזובנסקי שליט"א

בגדר השתתפות אורה בפרוטה בנרות שבת וחנוכה

שאלה: אכסנאי המשתתף בפרוטה האם עליו לעשות קנין בשמן?

תשובה:

במשנ"ב תרע"ז סק"ג מבואר שצריך קנין בשמן אך נראה ע"פ שו"ע הרב סי' רס"ג ס"ט בא"ד, דאין צריך שיעשה בקנין בשמן, אלא שבנרות יש דין מיוחד של השתתפות בפריטי, אף בלא קנין. כדמשמע מדברי שו"ע הרב שכ', "שיתן פרוטה לבעה"ב להשתתף עמו בנר שלו, או שיקנה לו בעה"ב חלק בנר שלו במתנה וכו'". והיינו או שמשתתף בעלות השמן, ואם לאו אז צריך שיקנה לו בעה"ב חלק, והיינו שיש דין מיוחד של השתתפות בשמן ולא דוקא ע"י קנין, וכפי שיבואר בעז"ה.

צדדי השאלה:

אם החיוב הוא שהשמן יהיה ממונו או שסגי בסיוע והשתתפות ויוצא יד"ח ע"י מעשה בעה"ב.

הנימוק:

בגמ' שבת כג, א אמר רבי זירא מריש כי הוינא בי רב מישתתפנא בפריטי. וכן נפסק בשו"ע בהל' הדלקת הנר בס' רס"ג סעי' ז: אורח וכו' צריך להשתתף בפרוטה. וכן נפסק לגבי נר חנוכה ס' תרע"ז ס"א: אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו, צריך לתת פרוטה לבעה"ב להשתתף עימו בשמן של חנוכה. ויל"ע פרוטה זו מה פעלה. ובמשנ"ב תרע"ז סק"ג כתב, שעי"ז מקנה לו בעה"ב חלק בשמן. אך לכאו' קשה, דהא בחו"מ בס' קצ"ח ס"א פסק המחבר דאין מעות קונות במטלטלין, (והיינו שאף שמדאורייתא כסף קונה בכל דבר, אך חכמים גזרו שסכף לא יקנה במטלטלין), וא"כ איך קנה בשמן. ואמנם היה אפ"ל בדברי המשנ"ב, שלא כתב שעי"ז קונה בשמן אלא שעי"ז מקנה לו חלק בשמן. שאמנם א"צ לזה פרוטה כי הוא יכול להקנות בכל מצב, אלא שעי"י הפרוטה הוא ודאי מקנה לו חלק בשמן. אבל צ"ע, שלא כתב איך מקנה לו החלק בשמן, באיזה קנין. וגם מה הקשר שעי"י הפרוטה הוא מקנה, יש ואדם מקנה בלי הפרוטה ויש שאינו מקנה ע"י הפרוטה, מהיכן קביעה זו.

כמו"ש משתתפנא בפריטי, ולא הזכיר קנין. והרמב"ם בפ"ד מהל' חנוכה הי"א שכתב ומשתתף עמהם בשמן, לא כתב בפריטי. וכן משמע מדברי שו"ע הרב סי' רס"ג ס"ט בא"ד, שיתן פרוטה לבעה"ב להשתתף עמו בנר שלו, או שיקנה לו בעה"ב חלק בנר שלו במתנה וכו'. והיינו או שמשתתף, או שמקנה לו בעה"ב חלק, שיש דין מיוחד של השתתפות בשמן ולא דוקא ע"י קנין, וכפי שיבואר בעז"ה.

ובס' תרע"ט כתב המג"א בסק"א, דאם אשה הדליקה נרות שבת קודם נר חנוכה, מאחר שכבר קיבלה שבת ע"י הדלקת נ"ש, תאמר לאחר להדליק נ"ח. והפרמ"ג בא"א הביא קו', דכל דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח. ותו', דלאו שליחות ממש כיון שממונו הוא ואחר מעשה קוף עביד, עכ"ל. ולכאו' חזינן מהפרמ"ג, דהעיקר שממונו דולק וההדלקה רק הכשר המצוה. וצ"ב, היכן מצינו ענין של ממונו בהדלקה. ואמנם כן הוא לשון הר"ן בפסחים [דף ד, א בדפי הר"ף ד"ה ומיהו איכא למידק]. אך צריך להבין מהיכן חזינן זאת.

ויעוי' לשון הב"ח ס' תרע"ז על ס"ג, דעיקר החיוב על ממונו להדליק נרות לפרסומי ניסא. ולכאו' צ"ע הלשון חיוב על ממונו להדליק. וכן לשם מה הוסיף המילים לפרסומי ניסא, הרי פרסומי ניסא בחנוכה הוא דין כללי, ומדוע ציין זאת כאן לגבי חיוב על ממונו להדליק.

ובגמ' [כא, ב], מצוהה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו וכו' לא, דאי לא אדליק מדליק וא"נ לשיעורה. ובתוד"ה דאי לא אדליק כתב, דלת' השני וא"נ לשיעורה היינו, שמש"כ בגמ' מצוהה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק הוא שזה זמן השיעור שצריך לדלוק, ואף אם הדליק מאוחר, זה השיעור שצריך לדלוק. ולכאו' היכן זה כתוב, הלא בגמ' כתוב משתשקע החמה עד וכו' ואיך נלמוד מזה

הכי. והלא היה יכול להביא לזה ראייה מגמ' מפורשת, במימרא דרבי זירא, דמההשתתפות בפריטי מוכח שבמצוה מעות קונות במטלטלין.

ובח' רע"ק איגר על השו"ע ע"ד הרמ"א, הביא שהמג"א בא"א ח"ס' שס"ט סק"א הקשה ע"ד המחבר, והוא מהמשנה עירובין פ"א, ב, שכשנותן כסף לנחתום לזכות בעירוב אינו עירוב דכסף אינו קונה במטלטלין. והלא דבר מצוה הוא, ולפי"ד הרמ"א הנ"ל במצוה העמידו חכמים דבריהם על ד"ת. ובס' תוספת שבת תי', דבס' שס"ט מיידי בעירובי חצירות שהוא הכשר טילטול ואינו מצוה כ"כ, ובעירובי תחומין שהוא מצוה גמורה, [ויעוין שבת לד, א ברש"י ד"ה בעירובי תחומין], גם כסף יקנה. ומביא רעק"א, דהרמב"ם בפ"ו מהל' עירובין ה"כ הביא המשנה דכסף בעירוב אינו קונה, על עירובי תחומין. ומסיק, שאמנם הרמב"ם חולק ע"ד הרמ"א, וס"ל דרק בד' פרקים בשנה מעות קונות ולא בשאר דברי מצוה, עכתו"ד. וא"כ, הרי לדעת הרמב"ם אין מציאות שמעות קונות בדבר מצוה, ואיך יוכל לקנות השמן בפרוטה, וכן צ"ב מה הרמב"ם יעשה עם דברי הגמ' במה שאמר רבי זירא.

ויש שרצו לומר, שבחנוכה ובשבת אפשר לקנות בשמן בפרוטה, דהא בס' קצ"ח סעי' י' כתב הרמ"א, דאם התנו בהדיא דמעות יקנו קנו, והכי הוי כהתנו. ויעוי' דברי הש"ך סק"י, דפליגי על הרמ"א. ומהרמב"ם בעירובין לכאו' משמע לא כן, דהרי גם עירובין הוא מצוה גדולה, ומדוע לא הוי כהתנו.

ויעוי' לשון המאירי על הגמ' דלעיל בשבת, אכסנאי חייב בנר חנוכה, ומ"מ אינו צריך להדליק לעצמו אלא שישתף עצמו עם בני הבית ויסייע להם בפרוטה לשמן. עכ"ל. וצ"ע הלשון: ויסייע להם בפרוטה לשמן וכי בסיוע עסקינן, הלא בקנין עסקינן.

מכל זה נראה, דמרב זירא אין הכרח שמדובר בקנין בשמן, אלא שבנרות יש דין מיוחד של השתתפות

ובחו"מ ס' קצ"ט ס"ג כתב המחבר, יש זמן שמעות קונות שהעמידו חכמים דבריהם על דין תורה, בד' פרקים וכו'. וכתב הרמ"א, ויש מי שכתב דה"ה הנותן מעות על יין לקידוש בערב שבת דקנה, דכל כהאי גוונא העמידו דבריהם על ד"ת, והוא מהמהר"ל.

ולכאו', לפי"ד הרמ"א מיושב הדבר איך נקנה ע"י הפרוטה השמן. דהא הרמ"א כתב דכל כהאי גוונא, היינו בדבר מצוה, העמידו חכמים דבריהם על ד"ת, ונר שבת וחנוכה הם דבר מצוה וא"כ מעות קונות. אבל א"כ, מדוע הביא הרמ"א לזה ראייה מסברת המהר"ל, שאם בד' פרקים בכדי שיהיה בשך העמידו חכמים דבריהם על ד"ת א"כ כל דבר מצוה

שזה לא תלוי בזמן משתשקע וכו' רק בשיעור.

וברמב"ם פ"ד ה"ה ובמ"מ שם למדו מהת"י וא"נ לשיעורה, שצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת עד שתכלה רגל מן השוק. וכן פסק המחבר ס' תער"ב ס"ב, שכח וכו' מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק וכו' שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא, הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור.

ובדברי הרמב"ם יש לעיין, מה תועלת יש בנתינת השמן בנר כדי שתהיה דולקת כשיעור. הלא העיקר הוא שידלוק חצי שעה, ומה לי אם הניח שמן לפני ההדלקה או שהוסיף שמן תוך כדי ההדלקה.

ובדברי השו"ע יש לעיין קצת הלשון שכתב, הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור. ומשמע שהיות ויש אז פרסום הנס לכן צריך ליתן בה שמן כזה השיעור, מה הקשר בין ב' דברים אלו. יש דין של פרסום הנס ויש דין של נתינת השמן קודם ההדלקה, ומדוע המחבר כותב, שהיות ואז מתפרסם הנס הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור.

והנראה, דהלא עיקר מצות נ"ח הוא פרסומי ניסא וזה מתקיים לא רק ע"י מעשה ההדלקה, וכדברי דכשידליק ויכבד הוא לא פרסם הנס, וכדברי הפרמ"ג לדעיל בס' תרע"ט דזה כמעשה קוף, דפרסום הנס מתקיים ע"י המשך הבעירה, וא"כ לתת האפשרות להמשך הבעירה הוא מעיקר מצות נ"ח. ומדויק הלשון בגמ', מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, [ולמרות שכבתה אין זקוק לה ואכאמל"ב].

וההדלקה עצמה מתייחסת אליו ע"י מעשה ההדלקה, אך המשך הבעירה, שהיא כאמור מעיקר מצות הדלקת נ"ח, איך זה יתייחס אליו כדי שייחשב

שהוא קיים המצוה של המשך הבעירה. ולכן צריך שיהיה לו חלק בשמן. או ע"י שזה יהיה ממונו, או ע"י שמשתתף עימהם, וכלשון המאירי, מסייע להם בפרוטה לשמן, ואז כבר מתייחס גם אליו המשך הבעירה אף שאין זה ממונו. ע"י שסייע אפשר להמשיך את הבעירה למרות שגם בלי זה היה האמצעים. ומדויק לפי"ז לשון הב"ח, דעיקר החיוב על ממונו להדליק נרות לפרסומי ניסא, היינו שהפרסומי ניסא שהוא בעירת הנרות מתקיים ע"י שזה ממונו או השתתפות. ועיקר החיוב הוא הפרסומי ניסא שזה ע"י הבעירה. וזה הוא מקיים ע"י שיש לזה התייחסות אליו, שזה ממונו. ואכסנאי שאינו יכול להדליק, צריך שיהיה לו חלק בפרסום הנס שהוא המשך הבעירה, ע"י שמשתתף ומסייע כדברי המאירי.

ובדיוק זה, במה שכתוב בגמ' שזה מצוה אחת משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק אליבא דהת"י השני בגמ', וא"נ לשיעורה, נחלקו התוס' והרמב"ם. שלדעת התוס' הדגש הוא לא על הזמן שהוא משתשקע החמה, רק על משך הזמן שצריך לפרסומי ניסא. שזה יש היום בבית. ולדעת הרמב"ם היות וזה מצוה אחת והמשך הבעירה הוא חלק בלתי נפרד מהמצוה, אזי האפשרות להמשך הבעירה צריכה להיות בתחילת המצוה שכבר אז ישים את השמן שצריך.

וכאמור, בשביל חלק זה של המשך הבעירה שהוא חלק בלתי נפרד מהמצוה כפי שנתבאר, אזי לא צריך שיהיה נקיין. די בהשתתפות הממונו שסייע - כלשון המאירי - למשך הדליקה. שכשיש לאדם הממונו הוא יכול להרשות להמשיך בבעירה.

וא"כ אפ"ל, שגם בנרות שבת שצריך ליהנות מהם, אם כי אין זמן שצריך לדלוק, אבל צריך הרי ליהנות מזה,

[יעוי' רס"ג ס"ט ובמשנ"ב ס"ק מ"א ובשו"ע ר"ר סעי' ג], משו"ה גם ע"י ההשתתפות יש לו חלק בזה.

ואין דברים אלו מתאימים כ"כ עם דברי המשנ"ב תרע"ז סק"ג שהבאנו, דשם משמע דענין ההשתתפות הוא מצד שקונה חלק בשמן. אך לפי"ד שו"ע ר"ר ס"ט שהבאנו לעיל, זה מדוקדק. והוא כתב שם, כמו שיתבאר בס' תרע"ז לענין נ"ח, ואין לנו סימן זה בשו"ע ר"ר.

ולפי"ד, שבנר חנוכה זה מצוה אחת משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, דהיינו, שהמשך הבעירה שהוא פרסום הנס היא השלמת מצות ההדלקה, ושלכן לפי הרמב"ם והשו"ע צריך בשעת ההדלקה לשים את כמות השמן להמשך הבעירה, **יש לתרץ קו' הרה"ק המקור ברוך זצלה"ה מסרט ויזניץ לאאמו"ר שליט"א**, ע"ד השער אפרים המובא בשע"ת ס' תרע"ג. שכתב, דבמדליק בחמאה שנתבשל בכלי בשר בן יומו, היות וזה אסור בהנאה, אזי כיתותי מיכתת שיעורא, כי הלא השיעור שצריך לדלוק הוא חצי שעה, יעו"ש. והק' הלא אין שיעור בשמן, אלא שצריך לדלוק. ואם אדם ימצא טיפת שמן שדולקת חצי שעה הרי זה יהיה כשר, כי הרי זה דולק חצי שעה, ומה איכפת לי אך זה דולק. וא"כ מה שייך כותתי מיכתת שיעורא בשמן, הרי השיעור הוא בזמן ההדלקה. אך לפי"ד שזו מצוה אחת, ההדלקה והמשך הבעירה, א"כ אם אין שיעור בשמן, הרי המשך מעשה הבעירה לא מתייחס להדלקה, והוי כמו שמוסיף שמן מפעם לפעם כדי שידלק חצי שעה. כי כפי שנתבאר לעיל לדעת הרמב"ם, שבגלל שזה מצוה אחת ההדלקה ופירסום הנס, אזי האפשרות להמשך הבעירה צריכה להיות כבר בתחילת המצוה שהיא מעשה ההדלקה.

הגאון רבי דוד טברסקי שליט"א

המדליק נ"ח ונשפכו מספר נרות אחר הברכה באם הברכה חלה על הנרות שידליק אח"כ?

צדדי השאלה:

האם הברכה חלה על המצוה אפילו שנשפכו הנרות וצריך להדליק אחרים ואפי' אם לאו שמא כאן שכבר חל הברכה על חלק מהנרות שוב יועיל לאחרים.

תשובה:

להלכה למעשה שנשפכו רק חלק מהנרות לכו"ע לא הוי הפסק ואין צריך לחזור ולברך בכח"ג.

הנימוק:

אם לא נשפך לגמרי ונשאר קצת שמן אפי' אם לא הוי שיעור נפסק בשו"ע סימן תרע"ה סעי' ב' יש מי שאומר דכיון שהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה אבל אם ברך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא ידי חובתו, ובמ"ב וצריך לכבותה וליתן בה שמן כשיעור ולחזור ולהדליק דלא ברכה, דכיון שהיו ב' דעות בגמ' אם שיעור מעכב ספק ברכות להקל, מדויק בשו"ע שההדלקה עושה מצוה, שתלוי בשעת ההדלקה, ומבואר בערוך השולחן סעי' ד' שאם הוסיף שמן קודם הדלקה אף שהוא אחר הברכה יצא ידי חובתו, משמע שבאופן זה בוודאי אין צריך לברך וכ"ש כאן שהיה שיעור ונשפך.

ואם לא נשאר כלום מובא בשו"ת דרך יעקב שכשבידך על נרות חנוכה וחשב שכבר נתן השמן במנורה וראה לאחר הברכה שלא נתן השמן במנורה שייחזור וידליק הנרות בברכה, כיון דבלא שמן אינו קרוי

הדלקה, ואף שדולק משהו בלא שמן שאינו קרוי הדלקה דכמאן דליתא דמי. ובשו"ת מהר"ם שיק ס' של"ז כתב שאם הפתילה הוי ישנה שספוג בשמן אינו צריך לחזור ולברך דהוי כמשלים עכשיו על מה שלא היה, דהינו כמו שנוסף שמן אח"כ, וזה שייך רק כשלא נתן לכתחילה, אבל בנשפך לא שייך הסברא הזאת כיון שמתחילה היה הכל ועכשיו הוי שמן אחר שלא היה בדעתו להשלים, וברוח חיים מובא בכ"פ החיים סימן תרע"ו סק"א שאם השמן היה לפניו אינו צריך לחזור ולברך אבל אם לא היה לפניו צריך לחזור ולברך כמ"ש הט"ז בס' סימן רע"א סק"ט לגבי קידוש, וכן מצינו בברכת הנהנין ס' ר"ו סעי' ו' נטל בידו פרי לאכלו ובידו עליו ונפל מידו ונאבד או נמאס צריך לחזור ולברך אע"פ שהיה מאותו מין לפניו וגו', ובהגה רק שלא היה דעתו מתחילה, ובמ"כ כ' שהרבה אחרונים סוברים שאפ"ל לא היה דעתו כיון שמונח לפניו סגי בזה שהיו דעתו.

וכל זה כשלא היה בתחילה שמן ודעתו היה לקחת שמן דאז מועיל מה ששמך מונח לפניו, אבל באופן שנשפך שלא היה דעתו בכלל לקחת אח"כ מהשמן

א"כ הוי כדעתו שלא לקחת ואח"כ נמלך, דבזה ודאי צריך לברך כמ"ש שם בברכת הנהנין, וא"ת דזה הוא רק בברכת הנהנין ולא בברכת המצוות הנה מצינו גם בברכת המצוות בקריאת התורה ס' ק"מ סעי' ג' שבהראו לו במקום א' והיתה הקריאה במקום אחר דצריך לחזור ולברך, ומשמע שכך נוקטים להלכה אם זה לא הוי באותו הפרשה, ואע"פ שיש שם חולקים זהו רק בס"ת שכל הס"ת א', אבל כאן שזה דבר אחר לגמרי בוודאי לא פליגי בזה.

ואע"פ שבקמ"ג סעי' ד' מבואר בס"ת שא"צ לחזור ולברך על ס"ת אחר, ומפרשים שם שהברכה על הפרשה ולא על ס"ת, זהו רק שם בס"ת שהברכה על קריאת הפרשה, דהיינו המצוה הוי על הקריאה הס"ת ואין חילוק באיזה ס"ת, משא"כ כאן בנר חנוכה שהחיוב הוי עליו לחוד על השמן שלו שנמצא בביתו ואין מועיל בבית אחר ובשמן אחר, א"כ בוודאי שכשנשפך ומביא שמן אחר צריך לברך.

ועוד מובא בשו"ת בנין עולם הובא במ"ב ס' תקפ"ה סק"ד

שם נוטלו השופר באמצע התקיעות והביאו לו שופר אחר אינו צריך לברך אבל בין ברכה לתחילת התקיעות צריך לברך א"כ הוי נשפך השמן כמו נוטל השופר באם נשפך קודם ההדלקה מחוייב לברך ואם לאו אינו מחוייב לברך.

ועוד יש סברא לומר אפי' שדעת מהרש"ג שבשופר אינו חוזר ומברך אפי' בין הברכה לתקיעות, זהו רק בשופר שעיקר המצוה היא שמיעת השופר ואין חילוק באיזה שופר, משא"כ כאן שהחייב עליו להדליק בשמן שלו, והחייב הוי שלו כיון שהוי ביתו, שאין עליו חיוב להדליק אם לא היה לו בית, ולכן

צריך לחזור ולברך, אבל דוקא ברכת הדליק, אבל ברכת שעשה נסים ושהחיינו אין צריך לחזור ולברך. וברכת שעשה נסים שאין צריך לחזור ולברך, הוא מכיון שמצוינו שהרואה מברך ברכת שעשה נסים משמע שאין צריך שיהיה חיובו כדי לברך, ולכן כאן אע"פ שברכת הדליק צריך לברך, כיון שנפסק מה שהיה חיובו, ואח"כ על שמן אחר לא היה הברכה הראשונה. משא"כ ברכת שעשה נסים, כיון שזה לא הוי על החיוב, ובפשט ש"מ שהולך על היום ויוצא גם על מה שרואה נר אחר, א"כ חל הברכה על כל מה שידליק ואין חילוק באיזה שמן.

וכ"ז כשנשפך לגמרי מכל הנרות, אבל נשפך השמן רק מחלק מהנרות לפי רוב הפוסקים אין צריך

לחזור ולברך, כיון שכשאר הוי רק הידור ואין מברכין על ההידור, ואפי' לדברי הכתב סופר שסובר שצריך לברך על השאר אם הדליק יותר מנר א' ביום שלישי או רביעי של חנוכה וכו' זהו רק שלא חשב להדליק יותר או ששם באמצע הנרות, אבל כשהיה דעתו להדליק רק לא היה יכול כיון שנשפך ויש על מה לחול הברכה רק צריך להוסיף כאן שמן על מה שנשפך, א"כ חשוב כאומר הנרות הללו שלא הפסק, כמו"כ כאן הוי צורך ההדלקה מה שמפסיק, וא"כ להלכה למעשה שנפסק רק חלק מהנרות לא הוי הפסק ואין צריך לחזור ולברך לכו"ע בזה.

הגאון רבי נפתלי גראס שליט"א

שאלה: הדליק נרות חנוכה ובירך הברכות כדון אלא שבמקום שמיד ידליק את הנר הראשון טעה והתחיל לומר נוסח "הנרות הללו" שאומרים אותו אחר הדלקת הנר הראשון. כעת השאלה נשאלת אם יש בזה משום הפסק בין הברכה להדלקה וחייב לחזור ולברך.

תשובה:

לענ"ד מוכח שדעת הפוסקים שאינו הפסק ממש, וממילא אם אמרו בטעות לפני הדלקת הנר הראשון אין בידינו להצריכו לחזור ולברך.

אי הוי כמו שדיבר ממש והוי הפסק, או היות דאמירת הנרות הללו שייך למצוות נ"ח לכך לא הוי הפסק.

הנימוק:

א. מתי יש לומר נוסח הנרות הללו

בשו"ע (סי' תרע"ו) כ' "צריך שיאמר הנרות הללו וכו'". וכן המ"א שיאמרנו אחרי שהדליק נר הראשון. ומקורו מדברי המהרש"ל.

ובפמ"ג (א"א ס"ק ג') ובט"ז (ס"ק ה') תמהו על כך אמאי יפסיק באמצע ההדלקה, הרי מבואר במ"א (סי' תרע"ב) בשם האורחות חיים שהברכה קאי על כל הנרות ולא רק על הנר הראשון, וא"כ למה יפסיק באמצע באמירת הנרות הללו. ויותר מזה מבואר במ"א (סי' תרנ"א ס"ק כ"ה) שאם סח בין נר לנר צריך לחזור ולברך. וכן הפמ"ג שאינו חולק חס ושלום על המהרש"ל רבן של ישראל, אך האומרה אחרי הדלקת כל הנרות "שפיר דמי". ע"כ.

ובשו"ת **כתב סופר** לענין המדליק ב' נרות ביום השלישי כ' שאע"פ שאם הדליק רק נר אחד יצא, שעשה כעיקר הדין שהוא מצות נר איש וביתו, מ"מ אם התחיל כבר להדליק יותר מנר אחר גילה דעתו שדעתו לעשות כהמהדרין ולכן אם הדליק פחות ממספר הנרות של אותו לילה לא יצא ידי חובתו כלל, עיי"ש. וכ' על כך בשו"ת **מנחת יצחק** (ח"ד סי' קט"ז) שלפ"ז ה"ה לענין סח בין נר לנר, שלדעת הכת"ס אם רצה להדליק רק נר א' וסח בין נר הראשון לשני אינו הפסק אבל אם הוא מן המהדרין וסח בין נר שני לשלישי וכד' כיון שלדעת הכת"ס אינו יוצא כלל בנר אחד א"כ חשיב כמו שסח לפני עיקר ההדלקה. ומזה תמה המנח"י שהרי המשנ"ב ג"כ פסק כהכ"ס בסי' תרע"א ס"ק ה' לענין הדליק בליל ג' ב' נרות שלא ייצא ידי חובתו, וא"כ ס"ל נמי שאין להפסיק אפי' בין שאר הנרות ואיך לא חשש להביא דינו של המ"א לענין אמירת הנרות הללו מיד אחרי הדלקת נר הראשון, הרי סח בין נר לנר וצריך לחזור ולברך.

ב. לדון שהוא נצרך לעיקר המצוה

ולענ"ד נראה מחמת חומר הקושי שאין אמירת "הנרות הללו" כסתם בקשה נאה או תפלה נאה שנדון בה משום הפסק בין הברכה להדלקת הנר, כי הרי לא מצוינו בשום מצוה בדברי השולחן ערוך בעצמו שצריך לומר נוסח מסויים, וגם במקום שכ' השו"ע כוונת המצוה אפי"ה לא כתב לומר נוסח מסויים בפה מלא שבו יתבאר כוונת המצוה. והדוגמא לכך היא בהלכות תפילין שכ' השו"ע שצריך לכוין לזכרון זרוע הנטויה ולשעבד המוח, והוא לעכובא כמ"ש הב"ח ובמשנ"ב שם, ולא מצוינו שהצריך לומר גם בפה, וכן בסוכה ובפסח וכו'.

מזה נראה שחלוק דין הדלקת נר חנוכה שאמירת הנוסח "הנרות הללו" הינו יותר מעיקר המצוה מאשר במצוות אחרות. וההסבר לכך צריך לומר, שכיון שסתם הדלקת נר אינו מוכיח על מעשה מצוה כי הוא דבר הנעשה בכל יום תמיד ואי אפשר לעולם להתנהג

תשובה:

כתיוקונו בלא זה, ובאמת על מטעם זה מצוינו הרבה הלכות, כגון שלא הניחו על השולחן ושלא להשתמש בהם ושיניחו למטה מ' ועל פתח ביתו וכו', שלא יהא נראה שמדליקו לצרכו, מאותה הסיבה (הגם שיש היכר ע"י הברכה של להדליק נ"ח, מ"מ כדי להכיר בדבר יותר) הצריכו לומר בהדיא מיד אחרי הדלקת הנרות בשפה ברורה "הנרות הללו אנו מדליקין על הניסים וכו'". כדי שיהא ניכר שהדליקו לצורך מצוה כיון שכל תועלתה של הדלקה זו אינו אלא הפרסום שבדבר ואם ייראה כסתם נר הרי לא הועלנו כלום כלל ועיקר.

והנה לא יקשה ממה שברמב"ם אין מוזכר נוסח "הנרות הללו", כי לא באתי לומר שאמירת הללו הוא לעכובא, אלא רק להוכיח שלא גרע אמירת הנרות הללו מ"הבא מלח" שאינו הפסק בין ברכת הנהנין לאכילה מטעם שהוא לצורך הברכה, וכן הוא בענייני שאמירת הנרות הללו הוא מעיקר המצוה להוכיח כוונת המצוה ופרסום הנס. אמנם לא תקנהו לפני הדלקת הנרות שלא שייך אז כ"כ לפרש הנרות הללו אנו מדליקין ורק אחרי שהתחיל כבר להדליק יכול לפרש שמה שמדליק אינו לצורך אורה אלא לפרסום הנס.

ודבר זה דומה למ"ש במ"א (סי' תט"ו) והביאו המשנ"ב (סי' ת"ט ס"ק ל"ז), שהמניח עירובי תחומין בערב שבת "צריך שיאמר שיהיה זה לעירוב". וכ' המ"א שאם לא אמר כן אע"פ שחשב כן בהדיא אין העירוב מועיל. והביאור בזה הוא כנ"ל שהנחת פת במקום מסויים הוא דבר הרגיל במשך השבוע ואינו מורה כלל על מצות עירוב, ולכן לא יועיל מה "שמכוון בהדיא" אלא צריך היכר לעיקר המעשה, עיי"ש. ודומה לזה הוא בעניינינו שצריך היכר להדלקה שהיא לפרסום הנס.

וסיוע לזה יש להביא מדברי הפרי חדש (סי' תרע"ו ס"ד) שכתב שיש אומרים הנרות הללו אחרי ברכה ראשונה קודם שעשה ניסים. וכ' הפר"ח "שאינו זה מחווה" אלא יאמרנה אחרי שהדליק הנר הראשון, וסיים "וכן אנו נוהגים". הרי שהפר"ח לא דחה דבר זה על הסף כדבר פשוט שהוא הפסק גמור בין ברכה ראשונה לברכה שניה אלא כ' שאינו מחווה, וסיים ב"וכן אנו נוהגים", וכל רואה יראה נכוחה שאין זה דרך הפוסקים לכתוב כן על דבר שהוא מופרך מעיקרא.

ומזה נתחזקו דברינו שהנרות הללו יש בו יותר עניין לאומרו אף שאינו לעיכובא, מ"מ מסייע מיהא לעיקר המצוה.

ג. סוף דבר

לכן נלענ"ד שמכל הנ"ל מוכח שדעת הפוסקים שאינו הפסק ממש, וכקו' הפמ"ג והמנח"י שבסח ממש בין נר לנר צריך לחזור ולברך והוא מבואר בהדיא במ"א הנ"ל וביותר לדעת הכת"ס, ובכל זאת לא דחו מנהגינו לאומרו אחרי נר הראשון, שמה נראה שהוא שייך לענין עיקר המצוה, וממילא ה"ה אם אמרו בטעות לפני הדלקת הנר הראשון אין בידינו להצריכו לחזור ולברך.

חידודי הוראה

מענה על שאלות אשר באו אל פתחי הרבנים ונימוקם עמם מהיכן נידמו

הגאון רבי שלמה קאהן שליט"א

מצות הדלקת נרות חנוכה בבתי חולים, ברכבת ובמטוס

לע"ב אחי היקר הר"ר יוסף בן הר"ר יו"ט ז"ל

הקדמה

מוצע בזה נר חנוכה [כמו"כ נר שבת] שעובד על בטר"י, ועדיף בהרבה מבחינה הלכתית ממנורה שמחובר לחשמל, ונרות ליבון שיש בו גחלת של מתכות, [אבל בנורות "לד" אינם יוצאים כלל] שהגרש"ז והגר"ש"א והגר"ב. צ. אבא שאול זצ"ל, ועוד התירו לברך עליו בבית החולים וכדומה כשאין ברירה אחרת.

אמנם ברכבת ובמטוס דעת הגרי"ש"א [שבות יצחק נר שבת פי"ג אות ד' דהוא כעוף הפורח [אהלות פי"ח] ואין לו דין אוהל] והגרש"ז זצ"ל [הליכות שלמה חנוכה פי"ג ס"ג] שאין זה נקרא בית, ולכן להגרש"ז יש להדליק אבל אין לברך עליו, לעומתם הרבה גדולים סברו שנקרא בית, בנייהם המהרש"ם בתשובותיו [ח"ד סי' קמ"ו], הערוך השלחן [תרע"ז ס"ה], הגה"צ אדמו"ר מערלוי [בשו"ת יומין דחנוכה סי' מ"ג], ברכבת, וגם במטוס התירו הגאון רבי בצלאל ראקוב גאב"ד גייטסהייד [שמעתי מתלמידיו], שר"ת בצל החכמה [ח"ד סי' קכ"ז], הגאון רבי פישל הרשקוביץ שליט"א, הגאון מו"ר רבי י. שטרן שליט"א, מו"צ בבית הוראה ז"מ, הגאון רבי ישראל מילר שליט"א דומ"צ בויזניץ, הגאון רבי צבי שרייבר שליט"א רב קהילת בויאן, ועוד גדולים, ובנוסף יש לצדד במקום שלא רואים נרות חנוכה, דלכאורה מותר לברך, במכוון לא לצאת בהדלקת אשתו, מדין רואה המבואר בס"י תרע"ז סעי' ג', וכמבואר שם במ"ב סק"ד.

גדולי האחרונים יצאו חוצץ נגד הדלקת נר חנוכה בנורות חשמל, במקום שמן זית שהוא מצוה מן המבואר, כמבואר בגמ' [שבת כ"ג]. ובשו"ע [תרע"ג ס"א], מכמה טעמים כיבואר לקמן, ובודאי כל אדם חייב להשתדל להיות בביתו בחנוכה, וידליק כדת וכדין, אלא דנידון דין הוא במקום אונס וכדומה, ובמקום ביטול מצות הדלקת נר חנוכה לגמרי, שמצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד כלשון הרמב"ם, דכהיום ישנם הרבה נוסעים חרדים במטוסים בימי חנוכה, אשר לכאורה אינם מקיימים מצות הדלקת נר חנוכה, כגון שנוסע עם אשתו במטוס מאחה"צ עד למחרת בבוקר, וגם כשאשתו מדלקת באר"י כשאצלו במטוס עדיין יום, לדעת הגרי"ש"א זצ"ל ככה"ג אינו יוצא, ומו"ר בעל שבט הלוי זצ"ל אמר לי שמסתפק בזה, דתלוי אם אשתו מפקיעתו מהמצוה או מוציאו.

גם הנוסעים במטוס כל הלילה אינם רואים כלל נרות חנוכה, ולפי המבואר בשו"ע סי' תרע"ז סעי' ג', ומקורו מכמה ראשונים, ככה"ג צריכים להדליק, [וי"א בברכה, כפי המבואר בראשונים ובתשובת רמ"א סי' צ"ט] בכדי לראות הנרות ולפרסם הנס, ואפי' מדליקין עליו בביתו.

כמו"כ ישנם יולדות וחולים חרדים שרתוקים למטותיהם ואינם יכולים לרדת להדליק בחדר אוכל וכדומה, ואינם יכולים להדליק נרות בחדרם, וככה"ג דאין ברירה להדליק בנרות שמן ואחר, בודאי ראוי להדליק בנורות חשמל, באופן שיבואר לקמן, ולפחות יוצא ורואה נרות חנוכה לדעת הרבה פוסקים.

רק דעדיין לא הוה עיצומו של יום, רק דמהני מעשיו כשאכתי דולק בלילה.

ועיין בשו"ת שבה"ל חלק ד סימן סו דאין לברך בשום אופן מפלג המנחה ולמעלה, דהמ"ב דהתיר, סמן עצמו על החיד"א, והחיד"א חזר בו.

ב: אי יוצאים בנורות ליבון להדלקת נר שבת וחנוכה

הנה בשו"ת בית יצחק ח"א סי' ק"כ: ובדבר אם יכול לברך על גאסליכט או על עלעקטערישע ליכט להדליק נר של שבת נלפע"ד דיכול לברך ויוצא ידי חובת המצוה. ולדעתי יכול לומר להדליק נר דכל מאור הדבוק בשמן או בפתילה מיקרי נר וכאן ג"כ המאור דבוק בהכלי ובכפלאטינטה דראטה בגליהליכט או בפחמים בבאגענליכט, ואין לומר דהוה דבר שאין בו ממש בעין שכ' הברכ"י סי' רט"ז בשם תלמידי הרשב"א במשמש באתרוג

נחשב כאלו עשה אותה כעת, ולכן מדגיש הר"י יצחק אבוהב וכן מועתק בשו"ע "ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק".

וא"כ הא תינתן כשעדיין נשאר שם, ושם ביתו, רק באופן ארעי צריך ללכת משם, מהני מעשיו כאילו הדליקם בערב, אבל היכא דהוא היה אורח לכמה ימים, וכעת נוסע משם, וכיון דפלג אינו זמן חיוב בעצם, א"כ בזמן חיובו אין זה ביתו, וא"כ נהי דנחשב כאילו מדליקו כעת, היות והדליק אחר הפלג, מ"מ גם אם ה' מדליק בפועל אין זה מקום חיובו, דהלך ועזב המקום, ונסע למקום אחר.

אמנם בפרי מגדים באשל אברהם סימן תרעב ס"ק א משמע דמפלג המנחה זמנה דכותב וזמיהו כיון דהדלקה מצוה, א"כ וודאי מפלג בשעת הדחק הוה זמנה, א"כ י"ל דיעבד כשנתן שיעור שמן חצי שעה לבד די ואין חוזר ומברך עכ"פ, וצ"ע. - ולפ"ז מהני הדלקת נר חנוכה בפלג, אלא דהפמ"ג בעצמו נשאר בצ"ע, וגם הלשון של מהר"י אבוהב לא משמע כהפמ"ג.

א: אי יכול להדליק כשעוזב בית הארחה שלו בארה"ב אחרי פלג המנחה

א: הנה הדין של פלג המנחה מבואר בשו"ע סי' תרע"ב סעי' א': ויש מי שאומר שאם הוא טרוד יכול להקדים מפלג המנחה ולמעלה, ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק, ומקור הדין מהר"ר יצחק אבוהב ז"ל בארחות חיים (שם טו) מי שהדליק מבעוד יום אפילו בחול מפני שהוא טרוד יצא והוא שיהיה בפלג מנחה האחרון דלא חמיר מהבדלה דאמרינן בה (ברכות כז:): צלי של מוצאי שבת בשבת מיהו צריך ליתן בה שמן יותר משיעור הדלקה כדי שתדליק עד דכליא רגלא דתרמודאי עכ"ל: - א"כ מבואר דהדין של פלג הוא כמו דמבדילין בשבת על מוצ"ש - דהיינו דאין הפלג עיצומו של יום חנוכה, וגם אכתי אין חיוב הדלקה, רק דמי שעושה מעשה מוקדם דמהני דכשיגיע הזמן ועדיין הנרות דולקים ויש בו שמן לעוד חצי שעה - יהיה

ג: יבואר אי הרכבת והמטוס נקרא "בית" להדליק שם.

מחלוקת הראשונים - תוס' [סוכה מ"ו. ד"ה הרואה] והר"ן [ובר"ן על הרי"ף שבת דף י.] - אי צריך בית להדלקת נר חנוכה, וגם מתוס' אין כ"כ הכרח, דיתכן דכוונתו דבמציאות אין לו מקום להדליק, ולא מצד החיוב ואכמ"ל.

עוד הסתפקו האחרונים אי גם ספינה או עגלה מהלכת אי נקרא בית, וא"כ ה"ה רכבת ומטוס יש להסתפק אי נקראים דירה לשיטת התוס' דבעא בית, ומביאין ראי' דספינה מחויב בהדלקה ונקרא בית, מדברי רש"י בספר הפרדס שכתב מי שהיה בדרך או מהלך בספינה ולא היה לו נר מה להדליק וכו', - משמע דאם יש לו נר מדליק נר חנוכה בספינה, וכן פירש המהר"ם בנעט מסברת עצמו בדעת רש"י דמה דנקט ספינה ר"ל שאין לו נר, וכן מצינו בכמה ראשונים: במעשה הגאונים [מעשה הגאונים סי' נ"ה:], ובשבלי הלקט [ספר שבולי הלקט ענין חנוכה סימן קפו:], וכן בפירוש רבינו יהונתן מלוניל רבינו יהונתן על הרי"ף מסכת שבת (לפי דפי הרי"ף) גמרא דף י.: שכתבו ההולך בספינה ושאיין לו נר להדליק, משמע דביש לו נר מדליק בספינה.----

ומדסתמו הראשונים ולא חילקו דמדובר בספינה גדולה דוקא, ועל זה בית גדול, משמע דכל ספינה חייבת אפי' אין בו בית גדול, ואפי' נוסע ליום אחד בלבד. -

וראי' מתשו' המהרש"ם, דמוקי בספינה דאינו מקורה והרוח תכבה האש, משמע דכל שמקורה, יהיה איך שיהיה נקרא ספינה וחייבים להדליק, דז"ל בשו"ת מהרש"ם חלק ד סימן קמו: לתשו' מכתבו מיום ב' דחנוכה אם מותר להדליק נ"ח על הבאהן [הרכבת] לא מצאתי הדבר מבואר אבל הלא מי ששילם בעד כל הלילה הוי כשכר לו בית דירה לאכול ולישן שם וחייב בנ"ח ומ"ש רש"י ביושב בספינה י"ל שהיו אז ספינות פתוחות בלא קירוי והרוח מנשב ולא ה' בגדר בית כלל. ואף דהבאהן אינו עומד במקום א' ורכוב כמהלך לא נמצא בשום מקום שיהי' צריך בית קבוע למה שמצותו בשביל פרסומי ניסא כנלענ"ד מסברא.

הנה המהרש"ם לא חילק בין אי קנה כרטיס במחלקה ראשונה שיש בה חדרים ומיטות, וגם לא הצריך שישע דרך ארוכה של כמה ימים בזה, רק "ששילם בעד כל הלילה" ותו לא, ודו"ק.

ועיין עוד בלבוש אורח חיים סימן תרעז: סעיף ב: הלן בבית גוי אפילו אין לו שם חדר מיוחד, או הלן ביער או ההולך בספינה, צריך להדליק שם ולברך אף על פי שמדליקין עליו בביתו, ... אבל כשהוא בין הגוים או במקום שאין בו יהודים אחרים שמדליקין, צריך הוא להדליק ולראות הנרות כדי לזכור את הנס, אף על פי שמדליקין עליו בביתו:

ועיין עוד בערוך השולחן הלכות חנוכה סימן תרעז סעיף ה
:: ונראה לענ"ד דעתה

אחיעזר ח"ד סי' ו': העתיקו דברי הבית יצחק להלכה לענין נר שבת.

וכן בשו"ת שערי דעה [ח"א סי' ב] [מהגאון חיים יודא לייב סאסניצר] שהגאון יוסף שאול נטנזאהן השתדל שיתקבל למו"ץ בבראד במקומו של הגר"ש קלוגר] נפסק להיתר לברך עליו.

ובקונ' הל' חנוכה לחיילים [הליכות שלמה בהג"ה אות 11] - שנזכר לעיל פי"ג ציון והוסיף שם יש מחמירין בזה [להדליק בפנס לחיילים בתוך טנק עם ברכה] אך כך הורו הגרש"ז אויערבאך והגר"ש אלישיב שליט"א -

ועיין שמירת שבת כהלכתה פמ"ג העי' כ"ב ותקו"מ שם לענין נרות שבת חייל יש לחלק בין אור החשמל שבא מתחנת הכח דאפשר שזה חשיב בשעת הדלקה כמדליק בלא שמן כיון שרק סומך על זה שבכל רגע ורגע נוצר זרם חדש בתחנה שלא היה כלל בעולם מקודם והוא מחמם ומדליק הרבה פעמים בשניה אחת משא"כ אם מדליק ממצבר שיש לו בבית אשר הזרם כבר צבור ונמצא בתוכו שפיר מסתבר שיכולים גם לברך.

ועיין נר לציון להג' בן ציון אבא שאול [פ"ה ס"ה] ובשו"ת אור לציון ח"ד פרק מ"ד שג"כ פוסק כן להיתר גם לנר חנוכה.

ובספר כוכבי יצחק ח"א סי' יא הביא מעשה רב מהגאון בעל האחיעזר שבירך ברכת מאורי האש על נורה זו וכן העיד כן בספר נחלת שמעון סי' סו על הגאון רבי חיים הלוי מבריסק וכן הביא בשו"ת הר צבי ח"ב סי' קי"ד עדות על בעל צפת פענח שהורה דשרי לברך על נורת חשמל במוצ"ש מפני דאש הוא.

לסיכום: הגם דיש הרבה אחרונים דאוסרים, אולם רובם אוסרים בחשמל מן רשת החשמל, כמו הכף החיים, שו"ת יביע אומר, שו"ת דברי יציב, דחושימים משום גרמא [דנתחבר לרשת החשמל], וכן הנושא הוא אי מותר לכתחלה לברך על חשמל, כי קשה היה בימים ההם להעלות על הדעת מצב שבו לא יתנו להדליק נר במקום כלשהוא, אבל היכא דיתבטל המצוה לגמרי, כבר הכריעו גדולי זמנינו, ה"ה הגרש"ז והגר"ש זצ"ל, וכן להב"ח הגאון רבי פישל הרשקוביץ שליט"א ועוד, דעדיף לברך על חשמל מבטריית מלבטל המצוה לגמרי ממבואר כן בקובץ תשובות להגר"ש"א ח"ג סי' ק"ג: והליכות שלמה פט"ו הלכות חנוכה סעי' ג:...

ונשאר הריח בבגד או ביד אין מברך על אותו הריח שאין בו עיקר, דכאן העלעקטריציטעט וכ"ש הגאז עיקר, אך לענין הדלקת נר חנוכה אינו יוצא לא בעלעקטרישע ליכט ולא בגאסליכט חדא ששמן זית מצוה מן המובחר, ועוד כי שנעשים להדליק בכל ימות השנה לא הוי פרסומא ניסא, והרמ"א בסי' תרע"א שיזהר שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה כי אז לא יהיה היכר כלל ואף כי אין היכר רק לבני הבית מ"מ היכר קצת מיהא בעיא עיי"ש על כן אין לברך להדליק נר חנוכה על נרות האלה כנלע"ד. -ונשנו דבריו בשו"ת בית יצחק ח"ב בסוף התשובה. -ועיין עוד בתשו' בית יצחק ביו"ד ח"ב סי' ל"א דגם בלי פתילה כלל יוצאים נר חנוכה דלא בעא דומיא דמנורה רק למצוה מן המבחר.

מבואר מדבריו של הבית יצחק :

1. דנר עלעקטרי נקרא נר ויכול לברך עליו להדליק נר של שבת "דכל מאור הדבוק בשמן או בפתילה מיקרי נר וכאן ג"כ המאור דבוק בהכלי ובכפלאטיניטה דראטה בגליהליכט"

2. ד"דראטה" [חוט חשמל] נקרא פתילה. [ויש להעיר דהבית יצחק מיירי בחשמל מן התקע, ואולי לדבריו "בטריית" נקרא שמן וצ"ע. ושבו

ראיתי כדברים אלו בספר מאורי אש מהגרש"ז (דצ"ו ע"א) " שאף לדברי האומר שיוצאים י"ח בהדלקת נרות חשמל לנ"ח, היינו דוקא זרם הקבוע תמיד בתוך החוטים, כגון זרם הבא מהמון זוגי מטילים של נחושת ואבץ, [בטרייה] דחשיבי כמו שמן"]

3. עלעקטריציטעט נקרא דבר שיש בו עיקר.

4. הבית יצחק פוסל לחנוכה מחמת ב' טעמים: א] דשמן זית מצוה מן המובחר [ב] דאין מינכר דהוא לשם חנוכה. ועל תל' א' יש לעיין דהרי מבואר במחבר בתרע"ג סעי' א: כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה, וא"כ שמן זית הוא

רק לכתחלה ולמה פוסל אפי' בדיעבד? ובע"כ כוונתו דלענין לכתחלה יש להחמיר בזה, ועיקר הטעם דאינו יוצא הוא טעם הב' דאינו מינכר שהוא לשם חנוכה וא"כ היכא דעושהו בצורת חנוכיה וניכר דמדליק לחנוכה, אכן יוצא בזה.

ושוב ראיתי כן בקובץ תשובות להגר"ש"א ח"ג סי' ק"ג: שמביא הבית יצחק "כי כאן שנעשה להדליק בכל ימות השנה לא הוה פירסום ניסא ע"ש" ומסיק הגר"ש"א: "לפי זה במקום הדחק ובאופן שיסדר שיהיה לזה היכר של נר חנוכה שפיר דמי" - ועיין לקמן בקונ' לחיילים דמביא מהגר"ש"א ומהגרש"ז ג"כ לברך בחנוכה על חשמל במקום הדחק.

וז"ל הליכות שלמה פט"ו הלכות חנוכה סעי' ג: מאור החשמל כשניכר שהוא לשם נר חנוכה יש צדדים להסתפק אם כשר למצותו, אבל מי שאין לו ברירה אחרת רשאי להדליק פנס של מנורת ליבון ולברך עליו ובלבד שיש בו כדי לדלוך חצי שעה. -

ובשו"ת מחזה אברהם לאב"ד בראד או"ח סי' מא ובשו"ת

שרוב הנסיעות במסילות הברזל וקשה להדליק שם כידוע יכול לסמוך בפשיטות על ביתו שמדליקין שם אמנם הלא לא יראה נרות חנוכה ולכן טוב שידליק נר אחד בהעגלה שיושב שם ולברך עליו **דבנר אחד יכול לעשות שלא יקפידו הנוסעים ומוטב שלא להיות מהמהדרין ולקיים עיקר המצוה משלא יראה נר חנוכה כלל** וכ"ש מי שאין לו בית שמחוייב מדינא להדליק שם אם לא יבא באותה לילה באיזה מקום:

ועיין בשו"ת יומין דחנוכה מהגה"צ אדמו"ר מערלוי זצ"ל סי' מ"ג: דפוסק הלכה למעשה לברך כל הברכות על הנרות ברכבת, כשיהיה שם כל הלילה, דסומך על המהרש"ם והערון השלחן, ומביא ראייה דכן מבואר באורחות חיים מהרא"ה מלניל דבספינה מברכים [מובא בב"ר] אע"ג דאשתו מדלקת בביתו, דכיון דאינו רואה נר חנוכה, מחוייב לברך כמבואר בתרע"ז ס"ג, והא דמבואר בתרע"ו ס"ג דבאשתו מדלקת אינו מחוייב בברכת הרואה, תל דנמצא במקום שרואה נרות חנוכה.

ועיין בשו"ת **בצל החכמה** סי' קכ"ז דפשיטא לי דצריך להדליק במטוס. ועיין בספר **נטעי גבריאל** הלכות חנוכה תשובה א' דמביא גם מהגאון רבי משה שטרן גאב"ד **דעברעצין** זצ"ל, ולהבלח"ט מהגאון יחזקאל אהטא גאב"ד **קארלסבורג**, ומהגאון רבי שלמה גרוס דומו"צ דק"ק בעלזא בבורו פארק דאפשר לברך במטוס ונקרא בית. וכן אמר לי הגאון ר' אהרן זיכרמן מו"צ דק"ק בעלזא **ירושלים דפסק לו הגר" פישל הרשקוביץ שליט"א רבה של ק"ק צאנז בניו יארק דאפשר לברך במטוס על נורות חשמל, וכן שמעתי מהגאון ר' צבי שרייבר רב דק"ק בויאן, וכן נוהג לפסוק מחותני הגאון ר' ישראל מילר דומו"ץ בקרית ויזניץ בני ברק.**

לסיכום: ברכבת ובמטוס דעת הגריש"א [שבועות יצחק נר שבת פ"ג אות ד'] והגרש"ז זצ"ל [הליכות שלמה חנוכה פ"ג ס"ג] שאין זה נקרא בית, ולכן אין לברך עליו, לעומתם הרבה גדולים שסברו שנקרא בית, ביניהם המהרש"ם [ח"ד סי' קמ"ו], הערוך השלחן [תרע"ז ס"ה], הגה"צ אדמו"ר מערלוי [שו"ת יומין דחנוכה סי' מ"ג], ברכבת, וגם במטוס התירו הגאון רבי בצלאל ראקוב גאב"ד גייטסהייד, שו"ת בצל החכמה [ח"ד סי' קכ"ז], הגאון רבי פישל הרשקוביץ שליט"א, הגאון מו"ר רבי י.מ. שטרן שליט"א, מו"צ בבית הוראה ז"מ, הגאון רבי ישראל מילר שליט"א דומו"צ בויזניץ, הגאון רבי צבי שרייבר שליט"א רב קהילת בויאן, ועוד גדולים.

ולכאורה יש להביא ראי' דנקרא בית ברכבת ובמטוס דבשו"ע סי' תרכ"ט ע"ב: העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה...כשרה ובמגן אברהם ס"ק ד כשרה - ואף על פי שהספינה הולכת על הים וכ"מ בגמ' ע"ש:

וא"כ יש לומר ק"ו השתא סוכה דבעא ראויה לשבעה' מיקרי דירה לשבעה אפי' בעגלה המהלכת לפי ר' עקיבא כמבואר בביכור'

והמ"ב שם ובשעה"צ סקי"א, ק"ו דבנר חנוכה דבעא דירה לאותו יום ולילה בלבד, בודאי נקרא ביתו בעגלה המהלכת, דהא באותו לילה שם דירתו, כמבואר בשו"ת מהרש"ם, דהלא גם בעגלה נשארים פחות מיום, ולא מוזכר בפוסקים זמן דצריך להישאר בספינה, בעגלה או ברכבת. ד: יבואר דהיכא שאין רואה נרות חנוכה, כמו במטוס, אפי' אין לו בית, חייב להדליק בברכה אפי' אשתו מדלקת, לפי דעת הרבה ראשונים, ופסק כן המחבר, הרמ"א, הט"ז, והמג"א, והא"ר, וגם להמ"ב - היכא דמכוון דאין רוצה לצאת בהדלקתה.

מבואר בתרע"ז סעי' ג' דבנמצא במקום שאין רואה נרות חנוכה חייב להדליק אפי' כשאין לו בית, ואפי' אשתו מדלקת עליו, משום חיוב רואה, ואין זה סתירה למה שכתב המחבר בתרע"ו ס"ג דפטור כשאשתו מדלקת, דשאני הכא שאינו רואה נרות חנוכה, וחילוק זה מבואר בכ"י בשם כמה ראשונים ה"ה רבינו ר"י אבוהב, אורחות חיים, ספר המאורות, רבינו יצחק אור זרוע, המרדכי, והשלטי גיבורים, ובמאירי לדעת גדולי הדורות, - והמחבר והרמ"א סתמו כן להלכה, ובתשובת רמ"א סי' צ"ט ובלבוש ובפר"ח והמאמר מרדכי ובערוך השלחן נחתו לחילוק הנ"ל, ופלא על המ"ב דמייחס חילוק זה רק להמאמר מרדכי, ודחאו מהלכה [היכא דאינו מכוין לא לצאת בהדלקת אשתו] מאחר דפר"ח והגר"א חולקין ע"ז.

וז"ל הבית יוסף סימן תרע"ז: ג) (א) מצאתי כתוב בשם מהר"י אבוהב ז"ל בלשון הזה כתוב בארחות חיים (שם אות יג) שמי שהלך לכפר שאין בו ישראל ולן שם בליל חנוכה אף על פי שאין לו בית מיוחד שמענו שה"ר משולם היה נוהג להדליק ולברך זכר לנס ע"כ: עוד לשם (אות יח) מי שבא בספינה או שהוא בבית גוים מדליק בברכות ומניחה על שולחנו ולא דמי לאכסנאי דאמרין דאי מדליקין עליה בגו ביתיה לא בעי לאשתתופי דשאני התם שיש פרסום הנס בהדלקת אושפיזו עכ"ל (וכן כתב המרדכי סי' רס"ז):

וכן פסק המחבר סימן תרע"ז סעיף ג' י"ש אומרים שאע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו, אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות. הגה: כי חייב לראות הנרות (מרדכי), וכן נוהגין; - ומדשתקו להו הט"ז ומגן אברהם משמע דמודה להאי דינא, וביותר כשמכוין לא לצאת בהדלקת אשתו, מבואר ברמ"א, בלבוש ועולת שבת וט"ז ומגן אברהם ואליה רבה דיכול לברך כמבואר בשער הציון סימן תרע"ז ס"ק כד, ומסקנת המ"ב סקט"ז דאין למחות הנוהגין כן.

אלא דהפר"ח והגר"א חלקו על המחבר והרמ"א בזה, והמ"ב נקט כוותם דאין לברך [היכא דלא כיוון לא לצאת בהדלקת אשתו], דהגר"א נקט כהט"ז דאין לברך ברכת הרואה, ואינו נחית לחילוק בין רואה נרות חנוכה כמבואר תרע"ו ס"ג, לבין אינו רואה המבואר בתרע"ז ס"ג. אלא היכא דיכוון דאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו מודה המ"ב דיכול לברך, עיי"ש בסקי"ד, וט"ו.

אבל הפר"ח [תרע"ו ס"ג] נקט כב"ח דחייב לברך ברכת הרואה, אפי' אשתו מדלקת עליו, מ"מ ס"ל

דהכא אין לו לברך ברכת הרואה, דרק בתנאי שרואה נרות חנוכה של אחרים שנדלקו כבר כהלכה, אבל אין לו חיוב להדליק כדי לראות, וחולק בזה על הרמ"א בשו"ת סי' צ"ט, וס"ל דאינו לו חיוב לראות, ואם בירך ברכתו לבטלה גם על ברכת הרואה, דאינם נרות חנוכה, - אבל היכא שיתכוון לא לצאת בהדלקת אשתו, כמבואר בתה"ד ובמהרי"ל ונפסק כן להלכה ברמ"א ובט"ז, במג"א, ובא"ר, בודאי יכול לברך גם להפר"ח, דהרי כעת הם נרות חנוכה ולא נרות לשם ברכת הרואה, כמבואר כן במ"ב סקי"ד.

וכן הרי"א בפסקיו שבת פ"ב סי' ט"ו מובא גם בשלטי גיבורים שם כתב: ונראה בעיני שאם היה עומד בין הגוים אעפ"י שאין לו בית לעצמו חייב להדליק לעצמו ואעפ"י שאשתו מדלקת בביתו שהרי אין הנס מפורסם אצלו ואינו רואה נ"ח לברך עליו בין הגוים אם לא ידליק הוא לעצמו עכ"ל

וכן המרדכי סי' רס"ז (כתב ב' הלכות א) [לקמן מסיק קאי מדליק עליו בגו ביתאי ומכל מקום צריך לראות כדאמר בסמוך יומא קמא מברך ב' ומכאן ואילך א' ב] [וכן אומר ר"י שנהגו בני אדם שהיו הולכין בגייר"ש ליריד ולא היה דר יהודי באותה עיר ומדליקין בבית נכרי" והשלטי גיבורים שם אות ב' מעתיק ע"ז דברי אורחות חיים הנ"ל - וכנראה הבין דגם למרדכי צריך לברך. ועיין בתשו"ת רמ"א סי' צ"ט דהסביר דעת הר"י שבמרדכי שמדליקין ברכת להדליק וגם הרואה.

וכן בבית הבחירה למאירי: .. מי שהיה בכפר שאינו מדליק ואינו רואה כגון כפר של גוים יש מחייבים אותו להדליק שלא נפטר מהדלקה אחר שאינו רואה במקומו שום הדלקה ואף גדולי הדורות שלפנינו החמירו על עצמם בזו ואין הדברים נראים:

ומבואר כן במאמר מרדכי סי' תרע"ז: וצ"ל דס"ל למרן ז"ל דיש לחלק דשאני התם שהוא במקום ישראל ורואה הנרות, דכיון שפטור מעיקר המצוה במה שמדליקין עליו בביתו, א"צ להדליק וגם רואה נירות חבירו ולא בעי לאדלוקי כדי לראותם אין לו לברך על הראיה כיון שפטור מעיקר המצוה דהיינו ההדלקה, ברם הכא שהוא ישראל ואינו רואה הנרות, אע"פ שמדליקים עליו בתוך ביתו, מ"מ חייב הוא לראות הנרות ומאחר שצריך להדליק כדי לראות הנרות, מדליקין בברכות כיון שהוכרח ונצטוו להדליק.

וכן מבואר בלבוש אורח חיים סימן תרע"ז: **סעיף ב:** הלן בבית גוי אפילו אין לו שם חדר מיוחד, או הלן ביער או ההולך בספינה, צריך להדליק שם ולברך אף על פי שמדליקין עליו בביתו, ולא דמי לאכסנאי דאמרין אם מדליקין עליו בביתו לא בעי לאשתתופי, דשאני התם שיש פרסומי ניסא בהדלקת אושפיזו ישראל שרואה גם הוא את הנרות וזוכר את הנס, אבל כשהוא בין הגוים או במקום שאין בו יהודים אחרים שמדליקין, צריך הוא להדליק ולראות הנרות כדי לזכור את הנס, אף על פי שמדליקין עליו בביתו:

ה: דעת הב"ח והא"ר דדעת רוב

1. סוכה דף כג. מאי טעמא דרבי יהודה - אמר קרא חג הסוכת תעשה לדור ודור לדור ודור לדור. - לא שמה סוכה. - ורבי מאיר: הא נמי מדאורייתא מחזא חזיא, ורבנן הוא דגורו בה.

1. סוכה דף כג. מאי טעמא דרבי יהודה - אמר קרא חג הסוכת תעשה לדור ודור לדור ודור לדור. - שמה סוכה, סוכה שאינה

הראשונים דברכת הרואה וברכת שהחיינו כשרואה הנרות הוא חיוב על גופו אפי' כשאין לו בית, ומזה לא נפטר כשמדליקין עליו, אם לא שעמד שם בשעת ברכה וענה אמן, וכשמדליק נרות לברך ברכת הרואה, חייב לברך גם על ההדלקה כמבואר בשו"ת הרמ"א סי' צ"ט ועוד. וגם המחבר הט"ז והמג"א והמ"ב דחששו לברך ברכת הרואה כשאשתו מדלקת, אבל חיוב להדליק ולהודות אכתי ישנו גם לשיטתם, וא"כ במטוס בודאי מחיוב להדליק, ולברך באופן שלא יהיה חשש ברכה לבטלה.

גם ידוע דדעת הב"ח דבחנוכה יש חובת בית להדליק וגם חובת הגוף לראות ולברך אפי' כשאשתו מדלקת עליו, **דלא כהמחבר והט"ז והמג"א, וז"ל הב"ח סימן תרעו:** ג ומ"ש ואין מדליקין עליו וכו'. ...ותימה דמה שמדליקין עליו בביתו אינו בא אלא לפטור אותו מחיוב המוטל על ממונו להדליק נרות לפרסם הנס ברבים, אבל ההודאה על הנס וברכת שהחיינו הוא בחיוב על גופו ומזה לא נפטר כשמדליקין עליו אם לא שעמד שם בשעת ברכה וענה אמן, וכך מבואר ממה שכתב המרדכי בשם רש"י דבסמוך שלא בא למעט אלא למי שכבר הדליק בביתו או עתיד להדליק בעצמו בביתו באותו לילה אבל מלבד זה חייב לברך על הראייה אף על פי שמדליקין עליו בביתו - וכן פסקו הא"ר ומקורם מכעשרה ראשונים, -

ומוכח מרש"י³ ורמב"ן⁴ ומאורחות חיים המובא בב"י⁵ ומתשו' רמ"א סי' צ"ט⁶ וממאמר מרדכי⁷ דלהראשונים הנ"ל דס"ל דחייב לראות ולברך ברכת הרואה, אם מדליק כדי לראות, מברך ע"ז גם ברכת ההדליק מדין מהדרין, אפי' להב"י ולהחולקים על תה"ד, כמבואר כן בהדיא בתשו' רמ"א סי' צ"ט, - וא"כ כיון דחייב לברך מטעם חיוב רואה, אפי' נחמיר כהשיטה דמטוס אינו נקרא בית דהוא אוהל זרוק, מ"מ מחוייב להדליק מדין רואה, דעיקר תקנת ברכת הרואה הוא למי

שאינו לו בית, כמבואר בתוס' סוכה מ"ו. - וא"כ מברך גם על הדלקת נרות כנ"ל.

ובאליה רבה נקט כהב"ח בסימן תרעו ד: ואין מדליקין וכו'. הב"ח [ס"ג] תמה ופסק דאף שמדליקין בביתו צריך לברך כל שאינו שומע הברכה, וכו"כ המרדכי [שבת סי' רסז]. והט"ז [סק"ד] חולק, דמרדכי יחיד הוא לגבי הטור ור"ן [י ע"ד ה"א א"ר חייא], וכן פסקו שיירי כנסת הגדולה [הגהות טור אות ג] ומג"א [סק"א-ב]. ותמהני שהרי כתב הב"ח שכן משמע ברי"ף [שם] ורמב"ם [פ"ג ה"ד] והרא"ש [שבת פ"ב סי' ח] (וסמ"ג) [וסמ"ק סי' רפ] ואגודה [שבת סי' לז] וכן פסק רש"ל [שו"ת סי' פה], ועוד מצאתי שכן פסק הכלבו [סי' מד ד ע"א ושלטי הגיבורים דף ק"ו י ע"א אות א] בשם ריא"ז, ובשלטי הגיבורים שסביב המרדכי [סי' ער] בשם העיטור [הלכות חנוכה, קיז ע"ג] ורשב"א [אולי צ"ל י"א שמביא הרשב"א], וכן משמע בתשובת רמ"א סימן צ"ט, **ואין ספק אילו ראו הגדולים הנ"ל והמג"א [דברי פוסקים שהבאתי לעיל לא היו חולקים על הב"ח. ועוד אני אומר שגם דעת הטור כן, .. אבל ברכה על הראייה בעי. והשו"ע ורמ"א וכל הגדולים הבינו בטור דא"צ ברכה ונדחקו בדבריו, ולענ"ד נכון כדפירשתי: ע"כ הא"ר. [שמעתי ממור"ד בעל שבה"ל צ"ל בשם החת"ס צ"ל דהא"ר הוא פוסק כהמג"א]**

ויש להוסיף שכדברי הב"ח דחייב בברכת הרואה מבואר גם בריטב"א בסוגיין, וכן מחידושי הר"ן, וכן מבואר במאירי בסוגיין, ובתוס' רי"ד.

ו: יבואר דבנר חנוכה אין לומר סברא דספק דרבנן להקל

עוד יבואר דלדעת הב"ח והא"ר לפי רוב הראשונים, דבחנוכה ישנו חובת הגוף "להודות ולהלל ולברך", ברור דאין שייך כאן הכלל דספק ברכות להקל, דברכת הנרות הוא שונה מכל ברכות המצות, דהברכה הוא מעיקרי המצוה,

ובלא הברכה אינו מקיים המצוה, כמבואר לשון הב"ח: "אבל ההודאה על הנס וברכת שהחיינו הוא בחיוב על גופו ומזה לא נפטר כשמדליקין עליו אם לא שעמד שם בשעת ברכה וענה אמן" - ומבואר בשדי חמד באסיפת דינים [ערך ברכות] דהיא ברכות להקל, הוא מעיקר המצוה לא אמרינן ספק ברכות להקל, ולכן תקנו ברכת הרואה למי שאין לו בית, ולפי המאירי, [מובא בשעה"צ תרע"ו סק"ג] אפילו אין לו בית וגם אינו רואה נרות, ולדעת החת"ס ביור"ד סוסי' רל"ג ההודיה בפה הוא דאורייתא [ואמנם החת"ס מדבר בהלל - משום דזה כל אחד ואחד אומר, משא"כ הדלקת נרות עיקר מצותו נר איש וביתו, ורק ראש הבית מברך, אבל כשברך שעשה ניסים בודאי יצא דין דאורייתא של "להודות ולהלל", ואולי כיון דהיום כולם מדליקין "למהדרין", עדיף לכוון בהדלקת נרות, דזרזין מקדימין, ולקיים ההלל והודיה על מגורה, כתקנת חז"ל]

ועיין מור וקציעה סימן תרעב: דמצוה זו דנ"ח שאני ודאי דברכתה מעכבת, לפי שכל עיקרה לפרסומי ניסא, וכי מדליק בלא ברכה לא מידי עביד, דהרואה סבר לצרכו הוא דמדליק, ולא מינכרא מילתא כלל דלשם מצוה קעביד כך נ"ל בדעת הטור, ושהב"י מודה לו בזה שאם אנו מצריכין להדליק מספק, לא סגי דלא מברך ולכן קבע כן להלכה בסתם.

וכן מבואר בשבה"ל [חלק ז סימן פה] בשיטת הרמב"ן והב"ח והא"ר דעיקר המצוה של חובת הגוף הוא הודיה וברכה על הנרות.

וא"כ בודאי מחיוב להדליק ולהודות, ומי שחושש לברכה לבטלה יברך ויכוין השם רק במחשבה, או יברך ויברך דוד כפי המבואר בשו"ת חת"ס או"ח סי' קנ"ג, או בלשון תרגום כמבואר בסי' קס"ז ס"י בריך רחמנא מלכא מאריה דעלמה אשר קדשנו במצותינו וצונו להדליק נר חנוכה.

5. **אורחות חיים מהרא"ה מלוניל:** הלכות חנוכה (אות יח) מי שבא בספינה או שהוא בבית גוים **מדליק בברכות** [משמע דמברך ב' ברכות] ומניחה על שולחנו ולא דמי לאכסנאי דאמרינן דאי מדליקין עליה בגו ביתיה לא בעי לאשתתופי דשאני התם שיש פרסום הנס בהדלקת אושפיוז עכ"ל וכן כתב המרדכי (סי' רסז):
6. **ובשו"ת הרמ"א סימן צט:** גם אני רואה דברך בדעת המרדכי שכתב דמ"מ צריך לראות, שכוונתו דחייב ג"כ לברך, מדקאמר וכן אומר ר"י שנהגו בני אדם וכו' עד ומדליקין בבית הכותי עכ"ל. ובודאי אותן בני אדם היו מברכין אהדלקה, דאל"כ היה לרש"י ולכל הפוסקים שכתבו דין רש"י לאשמועינן רבותא טפי, דאפילו מדליק א"צ לברך כשמדליקין עליו בתוך ביתו ואינו מדליק אלא משום הראיה. אלא ודאי דלכ"ע המדליק חייב לברך דלא גרע מן המהדרין, דאע"ג דפטורים מ"מ אם מדליק מברכין, וכו"כ מהרא"י בת"ה סי' ק"א. **ואפילו לדברי ב"י שכתב אדברי מהרא"י דאין דבריו נראין לו היינו זוקא במקום שפטור לגמרי ומדליק, אבל במקום שמדליק משום שחייב לראות לדעת המרדכי פשיטא שמברך דלא גרע ממהדרין. א"כ ש"מ דהמרדכי חייב לראות ולברך קאמר**
7. **ובשער הציון סימן ס"ק כא: (כא) והמאמר מרדכי מיישב בדוחק,** ברם הכא שהוא במקום שאין שם ישראל ואינו רואה הנרות, אף על פי שמדליקין עליו בתוך ביתו מכל מקום חייב הוא לראות הנרות, ומאחר שצריך להדליק כדי לראות הנרות **מדליק בברכות** [משמע דמברך ב' ברכות] כיון שהכרח ונצטוה להדליק, ומפני שלא ברור לו להמחבר סברא זו לפיכך כתבו בשם יש אומרים, עד כאן לשונו.

2. **רש"י שבת כג:** הרואה: העובר בשוק ורואה באחד החצרות דולק ומצאתי בשם רבינו יצחק בן יהודה שאמר משם רבינו יעקב דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינה [ומשמע דאפי' הולך להדליק מ"מ כיון דכעת רואה צריך קודם לברך שעשה ניסים ואח"כ מברך להדליק וכן ביאר הפ"ח בדעת הרמב"ם]
3. **רש"י מסכת שבת דף כג :** הרואה מברך שתים שעשה ניסים ושהחיינו שאין עליו לברך להדליק **דהא לא אדליק איהו.** [משמע דוקא משום דלא אדליק - הא היכא דבמצאיאות הדליק - אפי' רק כדי לברך ברכת הרואה - אכן מברך גם ברכת להדליק.
4. **שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן קנט: ב :** ובהנ"ל עמדתי על דברי רבינו הרמב"ן פ"ק דפסחים דהקשה וא"ת הרי הדלקת נ"ח שאפשר לעשותן ע"י שליחות ומברכים עליה להדליק (לא על הדלקת נ"ח) ות"י בת"י הב' ועוד כיון שהרואה נמי מברך ומצוה לראות משום פרסומי ניסא קבעוה בלמ"ד. ובצדק נתקשה שם הגרא"ז דהא אנו על ברכת הדלקה דנין וזה הרואה אינו מברך רק שעשה ניסים. אבל ברור בעניי דדעת הרמב"ן בת"י זה דאיכא מעיקרא על צורת המצוה גם חובת הגוף דראיה ולהודות ע"ז, והרי ידוע דאיכא בראשונים דעות דס"ל דאם אדם נמצא במקום שאין חייב להדליק כלל, וגם לא נמצא בסביבה שלו נרות חנוכה כדי שיכול לברך על הראיה שחייב להדליק כדי לגרום עכ"פ ראיית הנ"ח ולהודות על הנס בברכה. - וגם אם לא נסבור כן למעשה מכל"מ ברור דבשעה שתקנו ברכת הדלקה הכוונה לב' דברים חזא להדליק וחדא להדליק ולראות **ולהודות**, וזה הצד עכ"פ נקרא חובת הגוף וע"כ שפיר מברך להדליק, ואעפ"י שלפעמים מתחלקים הדברים ע"י שמדליק ע"י שליחות ועושה מצות ראייה בפ"ע מכל"מ לא חלקו בנוסח הברכה.

הגאון רבי נפתלי שמואל סטוליק שליט"א

טז. חובת הנתינה מדין הידור רק לשיעור נר אחד ולא ליתן כמנין הימים ופחות מכשיעור¹⁴.
יז. עדיף מהדרין בשמן מאשר מהדרין בשעווה¹⁵.
יח. עדיף הידור של מוסיף והולך בשיעור שלם ובשעווה מלהדר מוסיף והולך בשמן ולא יהיה כשיעור¹⁶.
יט. אם השמן ביוקר ואם יקנה להדלקת יום ראשון בשמן זית לא יוכל להדר בהידור של מוסיף והולך יש פוסקים שס"ל שיקנה שמן זית ליום ראשון שחביבה מצוה בשעתה¹⁷.
כ. הך דינא דמהדרין ומהדרין מן מהדרין אע"ג דהוי יותר משלוש מ"מ הוי הידור מעצם המצווה.

- כא. צ"ע אם יש שמן כדי שחלק מב"ב ידליקו ויסיפו כל הלילה ולחלק לא ידליקו רק אחד כל לילה¹⁸.
- כב. קערה שיש לה ב' פיות והניח פתילה אחת והוציא ב' ראשיה כל ראש בפה אחר לא נחשב כשתי פתילות ורק בהניח ב' פתילות אע"ג שאינם מובדלות מבפנים נחשבות לשתיים¹⁹.
- כג. אע"פ שקערה עם שתי פיות ומדליק מפיות שאינן סמוכות זל"ז נחשב כשתי נרות מ"מ לא יועיל לב' בנ"א לדין דבעי היכר כל אחת במקומו אמנם אם יש הכרח היכר מהני וכגון שלא הניח ב' הנרות זה ליד זה ע"כ שעשו כן להיכר שכו"א מדליק במקומו ומהני וכגון דיש לקערה כמה פיות או בגונא של מנורה שיש לה ח' קנים ואחד הדליק בקצה אחד והשני בקצה השני²⁰.
- כד. אף בלילה הראשון יש להזהר מהדלקת ב' בנ"א משום לא פליג אמנם בשעת הדחק יש להקל²¹.
- כה. מלא קערה שמן והקיפה פתילות וכפה עליה כלי ואח"כ הדליק כל פתילה עולה לו לנר אחד ואם לא כפה כלי או הדליק ואח"כ כפה לא עלה לו אפי' לנר אחד וצריך לכבות כל הנרות ולכסות בכלי ולחזור ולהדליק²².
- כו. אין צריך להקפיד שרוחב הנרות יהיו שווים ואפי' נר אחד עב והשני דק כשר²³.
- כז. הרחיק נר אחד מחבירו מרחק שיעור אצבע שזה לחזו"א 2.5 ס"מ מגוף הנר האחד לגוף הנר השני שוב אין חשש שנראה כמדורה ומ"מ לא הוי הידור לנ"ח²⁴.
- כח. הדליק כמה נרות סמוכים זל"ז ואח"כ הרחיקם בשיעור אצבע לא מהני²⁵.
- כט. יש לביתו שתי פתחים ובמקום פתח אחד יש יותר בנ"א מהלכים שם ובפתח השני פחות בנ"א מהלכים שם יניח בפתח שיש בו ריבוי בנ"א מהלכים אמנם אם בשני הפתחים שווה לערך בנ"א מהלכים שם אלא שבמקום פתח אחד יותר זמן

- א. יש קצת מצוה בעשיית סעודות הרבה בימי החנוכה¹.
- ב. סעודה שעושים בשביל חנוכה לא תהיה לפני הסעודה הקבועה².
- ג. זמירות ותשבחות שע"כ נחשב לסעודת מצוה י"ל דווקא ע"י אמירה בפה ולא ע"י כלי ניגון³.
- ד. עני שאין לו נר להדליק ילך לגבאי הצדקה של מקומו ואם לא נתנו לו או ילך וישכיר עצמו או ימכור כסותו או שואל על הפתחים⁴.
- ה. נראה שחייב להשכיר וכו' הוא עד שיהיה לו כסף לנר שמן ולא סגי בנר שעווה⁵.
- ז. שיעור נר אחד הוא כדי שידלק ח"ש אע"פ שיש במקומו פרסום נס כמה שעות.
ח. חובת הטיירה לנר הוא רק להדלקת הנר פ' שמן ופתילה וכוס אמנם אינו חייב לטרוח כדי להתחייב בנ"ח וכגון שיהיה לו בית⁶.
- ט. י"ע מאימתי חל זמן הטיירה אם רק בזמן חיוב ההדלקה או אף לפני כ"כ⁷.
- י. היו לפניו מס' נרות ורוצה לחסר ביום אחד להדליק רק נר אחד כדי שבפעם אחרת ידליק כמנין הימים אינו רשאי⁸.
- יא. מצוה להדליק כמנין הימים אפי' שיחסר מהשיעור ולא ידליק פחות ממנין הימים ויהיה לכל נר כשיעור⁹.
- יב. עדיף שידלק כל האשר בשמן פחות מכשיעור ולא ידליק בנר שעווה כולם כשיעור¹⁰.
- יג. יש לו שמן לח' ימים ולחבירו יש נר שעווה אין חייב ליתן לחבירו שמן ועי"ז יחסר לו ההידור של מנין הימים¹¹.
- יד. עדיף הדלקה בשמן נר אחד ולא כמנין הימים ויתן לחבירו ג"כ מלהדליק מנין ימים בשעווה¹².
- טו. חובת ההתחשבות עם חבירו אף ליתן לו בחנם¹³.

כמה פיות מהני להחשב כב' מקומות דאע"ג דמ"מ כלי אחד הוא מהני הוכחה שיש כאן הדלקת ב' בנ"א וי"ל גם שינוי בהדלקה יהי וכגון שבפה אחד יהיה הדלקה בשמן ובפה השני הדלקת נר שעווה דינה דסו"ס יש להוכיח שב' בנ"א הדליקו.
21. עשה"צ אות ט"ז ויש ללמוד מלשון "יש להזהר" דמ"מ אם הדליקו א"צ לכבות ולחזור ולהדליק.
22. סתימת לשון משנ"ב סק"ג משמע שאפי' בגונא שיכבה כל הנרות וישאיר אחד לא יהי די"ל כיון דק"ל הדלקה עושה מצוה א"כ בכה"ג נחשב כהדלקה דמימילא שלפני שכיבה היו כל הנרות פסולים דנחשב כמדורה וע"י שכיבה כולם חוץ מאחד מימילא חוזר אותו נר לכשרותו והוי כנדלק מימילא ואף די"ל שזהו הנר הראשון ובזמן שהדליקו לא היה עוד נרות וא"כ היה מעשה הדלקה וק"ל שנועשה בהכשר אין פסול של תולמ"ה י"ל הכא שאני דבעינן מעשה הדלקה של ח"ש ובשעה שהדליקו דעתו להוסיף נרות וא"כ חסר במעשה ההדלקה וי"ל לפי"ז שבמדליק נר אחד ואח"כ נמולץ להדליק עוד נרות אה"נ שסני לכבות כולם חוץ מאותו נר ואע"ג דס"ל למג"א שאף בנר אחד ביום א' אסור משום לא פליג כ"ש בשאר ימים מ"מ י"ל שמצד הנר לא הוי חסר בהדלקה ואיסורי אגבאר קא דמיית משום לא פליג שלא ידליק אפי' נר אחד.
23. דאע"ג דחידש משנ"ב ס' תרע"א ס"ק ט"ו שכשאין השרוה שווה אין כדאי להדליק בה"ג שלא יבוא לעשות ביעגול היינו דווקא כדקדוק לשונו שם אחד נכנס ואחד יוצא וי"ל שעצם מקום הנרות עשוי ככה"ג משנ"ב א"כ אם מקום הנרות שווה לא איכפת לן מעובי בני ענבו.
24. כן משמע מלשון משנ"ב ס"ק ט"ז וי"ל בין נר לנר וכן בס"ק י"ח דמחבירו דמשמע שלא משערין מלהבה ללהבה אלא מנוף

ואע"ג שיכול למכור השמן וליקח שעווה ועי"ז שניהם יהיו מהדרין מ"מ עדיף שיהיה מהדרין ע"י שמן ולא ע"י שעווה.
16. מדכתב משנ"ב בס"ק ו' "שכשהשמן יקר ידליק בשעווה ויוסיף וילך מאשר ידליק נר שמן אחד כל לילה" ו' כוונתו שמן אחד כשיעור ואע"ג ש"ל שישאר לו שמן פחות מכשיעור והרי פירש משנ"ב לעיל בס"ק ו' שיש ענין להדליק נר אחד כשיעור והשאר לא כשיעור וכאן סתם משנ"ב ולא פירש לכה"ג ש"מ דלא אכפת לן מהו ועדיף נר שעווה כשיעור ויוסיף וילך משמין בלא השיעור ויוסיף וילך.
17. עשה"צ אות ח' פ' שעדיין לא חל עליו חובת ההידור של מוסיף והולך משנ"ב כבשאר הלילות אע"ג דג"כ שייך חביבה מצוה בשעתה מ"מ חל עליו חובת מוסיף והולך מיהו סתימת המשנ"ב שכלל גוני יקנה שעווה ונראה שאף לש' אלו עם ע"י שיקנה שמן זית ליום ראשון יחסר לחבירו יקנה נר שעווה כדי שגם חבירו ידליק דלא עדיף חביבה מצוה בשעתה מעיקר דין הידור ועוד שאף על זה התניה נאמר חביבה מצוה בשעתה דהא מהל' חנוכה היא.
18. דיל"ע מאי קמ"ל עשה"צ ס' תרע"א אות י"ב ולמה ציין על קטע זה במשנ"ב ולא אמשי"ב ידליקו נ"א כל לילה ושמן ס"ל שכל הב"ב כחדא חשיבי להו וא"א לחלק שלחק יוסיפו כל לילה וחלק ידליקו רק נר אחד דכל כה"ג נחשב בכלל מהדרין ובמשנ"ב משנ"ב "משנת כ"ב" נכלל גם כה"ג ו' ג' ולזה סיים משנ"ב שידליקו נ"א כל לילה. וצ"ע.
19. משנ"ב סק"א ונראה שאם כרך אחת ע"ג השניה חשבו כאחד - כ"נ מדקדוק לשון משנ"ב "מונחים זה אצל זה".
20. משנ"ב ס"ק י"ב ונראה משמנ"ב מיידי בכלי צר שנראה הכל במקום אחד ואה"נ בכלי ארוך י"ל דינהי אלא משתימות לשון משנ"ב משמע שאף בכלי ארוך לא יהי דמ"מ שם כל אחד הוא ולעולם חשיב כלי אחד במקום אחד ורק הכי שיש הוכחה וכגון שיש

על המצוות.
9. משנ"ב ס"ק ו' דדייק שפירש שידליק באחד כשיעור והשאר כולם פחות מכשיעור וי"ל דאזיל לש' עביוס ג' ידליק אחד אמנם לש' האבי עוזי שיש מיהא פירסום אף בחלק ממנין הימים י"ל שעדיף שידליק כמה נרות וכשיעור מאשר כל השאר פחות מכשיעור.
10. דקדוק לשון המשנ"ב דלעיל שלא פירש שימכור השמן ויקנה נר שעווה שולל יותר.
11. דקדוק לשון משנ"ב "ולחבירו אין כלום".
12. מדפירש משנ"ב שיש לו שמן כדי כל הימים ולחבירו אין כלום וע"י שיתן לחבירו ידליק הוא רק אחד והיינו לשיטתו אולי שביום השלישי והלאה יתן לחבירו וא"כ ישאר לו רק ב' נרות ומימילא ידליק רק נר אחד וכדלעיל וא"כ י"ל שחייב שימכור השמן ויקח שעווה וידליק הוא ג' נרות וחבירו נר אחד ומדסתם משנ"ב בה שלא פירש לכה"ג גוונא [דאע"ג שפירש משנ"ב לקמן ס"ק ז' לכה"ג בקניה ויש לומר הא דין במכירה מ"מ נקט שם בלשון "מוטב" ובג"ד לכאורה חייב למכור ולקיים שניהם דלהפסיד בדיים מעלת מוסיף ודאי אסור] וע"כ כדאמרו דמהלכות חנוכה הוא ואמנם לש' האבי עוזי י"ל שידליק מיהא ב' נרות.
13. דקדוק לשון משנ"ב "ויתן גם לחבירו" משמע מתנה מיהו ודאי שיכול לומר לחבירו שילך לגבאי צדקה ואם לא יתנו אז חל גדר הך דינא דגדרו מהל' חנוכה ולא מצד חסד ומ"מ מובאר במשנ"ב שאינו חובה גמורה דלשון משנ"ב "מוטב וכו'" משמע מעלה והידור וי"ל מהל' חנוכה הך דינא ולא מדין גמ"ח ושלקן עדיף הידור זה מהידור של מנין הימים.
14. פ' אף שכתב משנ"ב לעיל שיתן באחד כשיעור והשאר ידליק פחות מכשיעור מ"מ אין צריך ליתן לחבירו שמן להדלקתו כו.
15. דכתב משנ"ב "שם חבירו מב"ב וכו'" עדיף שיהיה הוא מהמהדרין והיינו שאע"ג שחברו אם ידליק בעצמו יתקיים דין מהדרין מ"מ מעדיף שיהא הוא מהדר

1. דקדוק לשון ש"ע ורמ"א ריבוי הסעודות וכו' ולשון רמ"א דריבוי סעודות. ואפי' המסנף עצמו ממני תשובה לא לאכול בשר ולשתות יין בחנוכה חייב לאכול ולשתות שנה"ל ס' תרע"א ה'.
2. נראה שגדר ריבוי שמוסיף על סדר אכילתו ואם אוכל לפני סעודתו הקבועה ע"כ שזה יחשב לסעודתו הקבועה ויחסר בשם ריבוי שפירושו הספס. ודקדוק לשון הרמ"א ז"ל ונוהגין לומר זמירות ותשבחות.
3. כ"נ מסדר הדברים שבה"ד ד"ה ואפי'.
4. דקדוק לשון הש"ע וליקח שמן ומ"מ נראה דביש לו נר שעווה אין חייב לחזר עה"פ תכ"נ סתימת לשון משנ"ב שפירש נר אחד ולא יותר מיהו אותו נר היינו נר שמן ומ"מ שמן פירושו גם פתילה וכוס להחזיק השמן.
6. דקדוק לשון ש"ע "ולוקח שמן להדליק" דקשאי פשיטא וע"כ קמ"ל שרצה לומר טורח.
7. עיון מנח"ח מצ' ה' שדעת הצ"ח שאינו מחויב לטרוח לפני זמן המצוה והקשה עליו מנ"ח וכו' לא מחויב לקנות שופר ולולב לפני חג ויש לישב לשיטת הצ"ח שבחפצי מצות החג כשופר ולולב וכו' חייב לטרוח בהשתגם גם לפני חג משנ"ב בדרך רחוקה שאין גדר טיור וחלות דין לפני פסח מימילא אין שייך חייב לטרוח לבטלו וי"ל עבד לחזר על הפתחים משום פרסום נס אי רצונו לומר שצעם החיזור יב פרסום הנס או רק היכא תמצא שביא לקיים הדלקת נרות שזה פרסום הנס ואי כצד א' אין לחיבו לפני חנוכה ואי כצד ב' יש מקום לדון שחייב לטרוח בערב חנוכה דאף על גב דהוי הכנה להכנה מ"מ שייך לחיובי.
8. דקדוק לשון משנ"ב שפירש דיש לו י' נרות מדליק ביום ב' ב' וביום ג' אחד ולא קאמר שיכול להדליק ביום ב' אחד ועי"ז ביום ג' ידליק ג' נרות וטעמא י"ל אין מעבירין

מהלכים בנ"א שם ובפתח השני יש ריבוי אנשים רק בחצי שעה של זמן החיוב ואח"כ פחות אנשים מהפתח הראשון או בכלל לא מהלכים שם בנ"א נראה דשוו אהדי²⁶.

ל. יש מקומות שמניחים כמין ארון ועשוי מדפים ומדפיס ויש בו שיעור רשות לעצמו שגבוה ו' ורחב ד' ומניחים בו הדיירים שם נ"ח ונראה דלאו שפיר עבדי²⁷.

לא. הדיירים בבית שיש בו כמה קומות צריכים להדליק בחלון או במרפסת²⁸.

לב. הדר בעליה יש לו ב' חלונות אחד למעלה מי"ט ואחד למטה מי"ט ויש יותר ריבוי הולכים כנגד חלון הנמצא למעלה מי"ט מ"מ יניחנה בחלון שלמטה מי"ט²⁹.

לג. המניח נ"ח בפתחו מנהג העולם להוסיף נוסף [אפי' לא ירצה כלל להשתמש לאורה] כדי שיהיה ניכר שנ"ח הודלק לשם מצוה והמניח בשעת סכנה לנ"ח על שולחנו מעיקר הדין צריך להוסיף נוסף מטעם הנ"ל יעוין סי' תרע"א סע' ה' בה"ל ד"ה וצריך וכן נראה שהמניח בחלון ומטעם מנהג העולם ומקום הנר הנוסף בתוך ביתו על השולחן – משנ"ב סי' תרע"ג ס"ק י"ד שנה"ל תרע"א סע' י"ב.

לד. נוהגים להדליק נוסף מלבד הנר שעל השולחן דלעיל [ולא מעיקר הדין הוא רק ממנהג] כדי שישמש לאורה ולא לאור הנ"ח ועדיף שהנר השמש הוא יהיה הנר הנוסף ויעשנו ארוך יותר משאר הנרות או במקום גבוה משאר הנרות ביש כמה נ"ח למהדרין צריך נוסף או שמש לכל חנוכיה וחנוכיה משא"כ בדין של סע' ל"ב סגי בנר אחד לכמה חנוכיות דגדרו משום היכר לנ"ח שהוא לשם מצוה.

לה. נראה שנו של סע' ל"ב זמנו חצי שעה ושיעורו ומקומו כנ"ח³⁰.

לו. י"ל' עומן הזה שיש חשמל אי שייך דינא דהנך נרות בסע' ל"ב ל"ג די"ל כיוון שאין דרך להשתמש בנרות גרע ממנהג העולם ויש לחלק ובדין נוסף ל"ג י"ל' דמכל מקום חיישינן שמא יטעה וישתמש יעוין סי' תרע"ג משנ"ב סק' י"ד.

לז. פסול של למעלה מכ' נאמר בין מדליק בחוץ ובין מדליק בבית³¹.

לח. אף שהמדליק למטה מכ' ונטלה ממקום אחד והניחה במקום שני כשר מ"מ לא יטול לכתחילה ויטלטלה למקום שני³².

לט. עיקר פסול של למעלה מכ' הוא שמקום הלהבה למעלה אבל אם מקום הלהבה תוך כ' אף שאורך הלהבה למעלה מכ' אמה כשר³³.

מ. הדליק נ"ח מימין הפתח א"צ להעבירו לשמאל הפתח³⁴.

מא. הדליק לנ"ח שמעיקר הדין דהיינו לנר הנוסף בשמאל הפתח ושאר נרות המהדרין בימין הפתח יעביר הנרות לשמאל הפתח³⁵.

מב. הדליק לנר הנוסף בימין הפתח והשאר נרות בשמאל הפתח יעביר הנר הנוסף אליהם³⁶.

מג. חובת הדלקת נרות במקום שמתפללים בו דוקא אי נחשב ביהכנס' ס' ³⁷.

מד. זמן הדלקת נרות בביהכנ"ס ח"ש מעת הדלקתן³⁸.

מה. מקום הדלקת נ"ח בביהכנ"ס במקום גבוה³⁹.

מו. התחיל להכין הנר ולא הספיק להדליקו והגיע זמן צאה"כ יקדים תפילתו להדלקת נ"ח⁴⁰.

מז. הדליק קודם פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם צאה"כ צריך לכבותה ולחזור ולהדליק ואף יברך שנית⁴¹.

מח. השם שמן הרבה לנ"ח – במקום שאין פרסום ניסא מעבר לח"ש לא הוי שום מצוה והיודר [אמנם נראה שבמקום שיש פרסום ניסא כל הזמן יש בזה היודר אע"פ שאינו מצווה] אבל בנרות שעווה יש היודר בעצם אורך הנרות אף שלא נצרך ומ"מ לא יהיו ארוכות יותר מדי – משנ"ב סי' תרע"ב ס"ק ו'.

מט. אם אין לו פנאי להדליק משקיה"ח יכול להדליק מפלג המנחה⁴².

נ. חצי שעה קודם זמן הדלקתן אסור לאכול ושאר הדברים הנאסרים קודם עשיית מצוה ולימוד אסור משהגיע הזמן⁴³.

נא. נפל דבר מאוס לתוך השמן כעכבר וכדו' אסור להשתמש בשמן זה לנ"ח עבר והדליק י"ל' י"ח⁴⁴.

נב. י"ל' אי מהני ס' כנגד העכבר לסלק המיאוס ויעוין לעיל סי' קנ"ד משנ"ב סק' ג' מח' אחרונים בנר ביהכנ"ס אי מהני ס' לסלק המיאוס.

הנר האחד לנר השני אע"ג שיצא שהמרחק בין הלהבות גדול יותר משיעורו אצבע ועל"ב בה"ד' והמרחק וכו' ש' הוא גונא דידך.

25. י"ל' דמיא להדליק ואח"כ כפה כלי מיהו וי"ע דמה שכתב משנ"ב ס"ק י"ח בהדלקת נרות שנוהג בכולל שצריך להרחיק ד"ל דוקא בכלי שעומד להדליק חוץ כנר בנר הראשון כשהיה דעתו להמשיך ולהניח תפילות ולהדליקם מנורה כנר בנר הראשון משא"כ כותל שאינו נחשב כמקום הדלקה בכלי אלא שמדליק ומניח שם נרות י"ל' שאף שהיה בדעתו להמשיך ולהדליק מ"מ סגי בכיבויו כל הנרות חוץ מהני הראשון וכו'.

26. דאינו מחויב יותר מחצי שעה ומ"מ י"ל' שיש בזה היודר להדליק במקום שיש יותר זמן שמולכים שם בנ"א. וי"ל' אי שייך פרסום הנס בפני כנ"ס [נס'ל' שלטי גבורים שאין נחשב יעוין שעה"צ סי' תרע"ב אות י"ז] וכן י"ל' אי מהני לקבוע מקום הילוך יותר בנ"א ע"י הצטרפות עכו"ל לישראל.

27. ז"ל שיע"ו סי' תרע"א סע' ה' נר חנוכה מניחו על פתח הסמך לרשות הרבים וכו' מניח על פתחו ואם יש חצר מניחו על פתח החצר. ובנד"ל כיוון שיש לו שיעור רשות ע"כ הוא נידון לעצמו וחולק מקום לעצמו ונמצא מניח נר חנוכה בתוך רשות הארון ולא על פתח ביתו או על פתח החצר.

28. נראה שהדליק על פתח ביתם הפתוח לחדר מדרגות או בפתח חדר המדרגות הפתוח לרשות הרבים אי אפשר וז"ל שו"ע סי' תרע"א סע' ה' ואם היה דר העלייה שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים מניחו על החלון הסמוך לרשות הרבים. ובאר בשעה"צ אות כ"ו וז"ל "דאם היה פתח עליה פתוח לחצר היה מניחה על פתח החצר הפתוח לרשות הרבים" ואם היה פתח העליה פתוח לה"ד היה מניחה על הפתח אלא הכא קא מיידי כדפירש משנ"ב שפתח לבית וסתם ולא פירש משנ"ב היאך אותו בית מדליק אי יש לו פתח ישר לה"ד או יש לו חצר וע"כ שמעינן כיוון שאין ניכר פתח העלייה לענין רה"ר שבמדליק על החלון והיינו שאם יש לו חצר והחצר משמש לבית וא"כ י"כ חוץ שהחצר כהמשך לביתו ושפיר מדליק על פתח החצר וכן אם יש לבית פתח לה"ד ודאי שפיר מדליק

בפתח ביתו משא"כ בפתוח לבית והבית ודאי לא נידון כהמשך העלייה מימלא אין לעליה פתח מחויב והנראה לפי"ז שגם הדרים בקומה השניה ומעלה שפתח ביתם הוא פתוח לחדר מדרגות בקומה שלהם וממנו יורדים לקומה הראשונה ושם יש עוד בתים שהחצר שם – דהיינו חדר מדרגות מתייחס להם ואין ניכר פתח הבית שבקומה השניה ולמעלה למטה בפתח החצר וכל קומה ופתחי הבית שבניהיה קומה מתייחס החצר – שטח חדר המדרגות דשם לבתים שפתוחים אליו ולא מביעיה אי נידון כל קומה חוצר בפ"ע עצמה המחולקת מהקומה שעליה ע"י גרם המדרגות מדין תל המתלקט י מתוך ד"א דאף אי לא נימא כן הדיו חל דיש בו מדרגות המבטלות לגדר תל המתלקט מ"מ ודאי שאין ניכר פתח העלייה בקומה שתחתיה שאינה נחשבת כהמשך הקומה שעליה חלק החצר – חדר מדרגות שלפני הבתים והמדרגות שאח"כ שבין קומה לקומה.

29. כן נראה מהייתות לשון משנ"ב וז"ל בס"ק י"ז ואם דר בעליה מניחה בחלון שהוא לצד רה"ד אפי' אם החלון גבוה יותר מי"ט ואם יש לו שתי חלונות אחד למעלה מעשרה ואחד למטה מי"ט דאי יניחה בחלון שהוא למטה מי"ט וכו' ולשון דאי ר"ל שיש יותר פרסום הנס כשהוא למטה מ"מ והיינו אפי' בה"ז שמדליקים מנפנים וא"כ אף בנ"ד דהא יש פרסום ניסא עדיף להרוויח עוד גדר פרסום הנס מצד עצם המקום שמדליק כן וכמבואר במשנ"ב שיש להדר אח"כ גם כשמדליקין בפנים ונקט בלשון "ודאי".

30. כן משמע מסתימת המשנ"ב דגדרו רק משום היכר לנ"ח משא"כ לנר שבסע' י"ג זמן שיעורו כומן הדלקת נ"ח אפי' כמה שעות דגדרו משום שלא יבוא להשתמש בנ"ח.

31. ולא מהני הכתלים להחשב כהמשך אחד עד הנרות ומימלא שלטא ביה עיניא ולפי"ז אף נרות שעווה ארוכות ומקום הלהבה למעלה מכא' פסול מ"ב סק"כ שעה"צ אות ל"א.

32. משנ"ב סי' תרע"א סק' ו' ושעה"צ סי' תרע"ד אות י"ב דחיישינן לרואים שיאמרו לצרכו הדליקה ואף אחר ח"ש אסור לטלטלם – שם וז"ב בסב"ל תרע"ה סק' י' כתב ח"ש אמנם לצורך מנורת חנוכה אחרת מותר לטלטלם – דליכא גזירת רואים לצרכו נטלה איכא כה"ג – שעה"צ סי' תרע"ד אות ד' ואף בנרות ביהכנ"ס יש להיזהר בזה בח"ש סי' תרע"ה סק' ו' ויש ללמוד מלשון משנ"ב שאף שטולטל כ"ש אסור לדלון

משנ"ב "ממקומן" ולא פירש המקום אחר משמע שעצם הטלטול ממקומו אסור.

33. דקדוק לשון שעה"צ מקום הלהבה שעה"צ אות ל"א אמנם בעיני מ"מ שיעור להבה הנראית בתוך כ"א לאפקוץ שרק משוה מהלהבה בתוך כ"א יעוין רש"י שבת דף מב' וחידושי בית הלוי עה"ת שאין אסור מכבה בשבת כה"ג.

34. דקדוק לשון משנ"ב ס"ק י"ג וז"ל מיהו בדיעבד אם הניח נ"ח מימין יצא ולא פירש שמ"מ יניחנו בשמאל הפתח דכבה"ג י"ל דליכא לגזירת רואים שחידש משנ"ב בשעה"צ סי' תרע"ב אות י"ב בהרואה מבואר שאף לכתחילה אין צריך להעבירו לשמאל הפתח.

35. כ"נ סבברא שגדר מהדרין שנמצאים ביחד עם עיקר הנ"ח וכן מצד הנר הנוסף עיקר שמו עליו שההמשך עמו שאז ניכר בהדלקתן שהוא הנר הנוסף ויעברו אל הנר הנוסף שהוא בעיקר המקום.

36. כ"נ שמי"ב סי' תרע"ג ס"ק י"ג אמנם טעמא בעי שיהיו יחדיו וכדלעיל.

37. פ"ל לאפקוץ מקום כינוס אנשים ותפילה וכגון חדר במקום עבודה וכדו' דפירש משנ"ב סי' תרע"א ס"ק י"ט שגדר הדלקת נרות בביהכנ"ס זכר למנורה במקדש וא"כ בעי דוקא מקום מקדש מעט וי"ל' ע"י וחדר וגם במקום המרכזי או סגי במרכז וי"ל שכיוון שכל גדרו זכר למנורה סגי במרכז כתב נה"ח ביהכנ"ס דוקא אמנם ביהמ"ד רק אם מתפללים שם.

38. משנ"ב סי' תרע"ג ס"ק י"ג אמנם טעמא בעי דהניחא נר בעה"ב משום תכלה רגל מהשוק וזה ח"ש ואהני בעי ח"ש מצאה"כ משא"כ הדלקת נרות ביהכנ"ס משום האנשים שמתאספים שם.

39. כן הוא המנהג - פרמ"ג סי' תרע"ה א"א הביאו משנ"ב סי' תרע"א ס"ק י"ז ובפרמ"ג ישאר בצ"ע בטעם הדבר מ"ש מהדלקת בעה"ב תוך י"ט ומ"מ כן המנהג [ו"ל' דשני גדיי פרסומי ניסא א. של בעה"ב לעצם נס השמן ולוה בעי הכוחה שהדלקה לצורך מצוה ב. פרסומי ניסא של הנגה ניסית של כלל ישראל ומדוקדק הדברים בנ"ס שבירש פ"ג מהל' חנוכה ב' וז"ל וכשגברו ישראל על אויביהם וכו' וננסו להיכיל וכו' אלא יום וכו' שמונה ימים וכו' ובהל' ג' ז"ל ומפני זה וכו' ומדליקין בהם הנרות וכו' להראות ולגלות הנס וכו' וי"ל דה"י סבלה הו"ל נס הנצחון ונס השמן דחד

40. כן נראה מדקדוק לשון משנ"ב סי' תרע"ב ס"ק א' ואם לא הדליק מקודם וכו' יקדים להתפלל וכו' וע"מ דלא אמרין שבה שיעסקו בהכנה למצוה נחשב עוסק במצוה ומימלא פטור מהמצוה ומימלא ליכא למעלת תדיר דיעוין נמו"י פ"ב דבב"מ אי הליכה לקחת אבידה היו בכלל עוסק במצוה.

41. משנ"ב סי' תרע"ב סק"ג ושעה"צ סק"ד ז' [ולא הזכיר שצריך לברך] ובה"ל ד"ה ובלבד

42. משנ"ב סי' תרע"ב סק"ב וי"ל' שיעור הטרדה אמרו שחייב אף להשכיר עצמו או למכור כסתו או ק"ל טפי וביותר שהאם לא מפסיד המצוה מיהו הא לחור עה"פ משום נר חנוכה ומשום פרסומי ניסא א"כ היאך משכחת ליה הך דינא על טרוד וברור שנחסר פרסומי ניסא כשמדליק מפלג המנחה וע"כ צ"ל דמ"מ יש קצת פרסומי ניסא ולרבי פרסומי ניסא אפי' שהוא רוב מוחלט לעומת מיעוט פרסומי ניסא דשרא בטיהרא ואף ואם מצויים כלל לא מחויב להשכיר עצמו וכו'.

43. משנ"ב סי' תרע"ב סק"ג ושעה"צ אות י"ד ואפי' התחיל פוסק.

44. סתימת לשון משנ"ב משמע שעבר והדליק י"ח והך איסורא בין לנר המחויב לנרות ההיודר וי"ל' אף לשמש אסור.

רבני "מרכז ההוראה"

הרבנים הגאונים שליט"א

רבי שמאי קהת הכהן גראס	רבי נפתלי נוסבוים	רבי עזריאל אויערבאך
רבי חיים שמרלר	רבי שמחה רבינוביץ	רבי ישראל ברזובסקי
רבי בצלאל וקסלשטיין	רבי אהרן דוד ניישטט	רבי מרדכי אייכלר
רבי אברהם דוד ליווי	רבי צבי שרלין	רבי אליהו חיים שטרנבוך
רבי משה לאנגער	רבי אברהם שטיגליץ	רבי שלמה קאהן
רבי משה וויינרעב	רבי יצחק אהרן הכהן ישראלי	רבי דוד טברסקי
רבי נפתלי סטוליק	רבי זאב דייטש	רבי אליעזר הלטובסקי
רבי דוד צבי שנייבלג	רבי ירוחם ארלנגר	רבי בן ציון אלקיכן
רבי נפתלי גראס	רבי יעקב מנחם אטיק	רבי מרדכי צבי ברנשטיין
רבי חיים נח כהן	רבי יוסף אייזנשטיין	רבי ברוך לוריא
רבי ברוך שוורץ	רבי דוד וולנר	רבי שלמה דייטש

שעות בית הוראה

בימים א-ה:	בימי שישי:	מוצאי שבת:	בשבת קודש:
8.15 עד	9.00 עד	שעה שלאחר	שעה לפני
22.00	15.00	זמן ר"ת	זמן הדה"נ

מענה טלפוני כל שעות היום:

02-99-56-999

מרכז ההוראה שע"י אוצר הפוסקים "בית וויינרעב"
בית המדרש היכל משה סאווראן, כתובת: רח' אביתר הכהן 8 ירושלים

יוצא לאור ע"י "מרכז ההוראה" אימייל merkazhahoraha@gmail.com